

1560 CERBE DENİZ ZAFERİ VE CERBE KALESİNİN FETHİ*

*Prof. Dr. Ertuğrul ÖNALP***

ÖNSÖZ

Cerbe Deniz Savaşı, Türk Denizcilik Tarihinde ecdadımızın kazandığı en büyük zaferlerden bir tanesidir. Yarattığı etki ve sonuçlar, Türk tarafının zayıfının yok denecek kadar az olması ve hiç gemi kaybetmemesi sebebiyle Preveze Zaferi kadar büyük bir öneme sahiptir***. Ne var ki böylesine önemli bir tarihî olay çeşitli nedenlerden dolayı hep gölgede kalmış ve tarihçilerimiz tarafından gereken ilgiyi görmemiştir. Öyle ki genç nesillerden pek azının bu savaştan haberdar olduğu ve bunların da Cerbe'nin nerede bulunduğunu bilmediği bir gerçektir. Preveze Savaşı hakkında Türkçe çok fazla araştırma ve kaynak bulunmasına mukabil Cerbe Savaşıyla ilgili Türk ve yabancı kaynaklardan yararlanılarak meydana getirilmiş müstakil bir eser mevcut değildir. XVI. ve XVII. yüzyıl Kuzey Afrika tarihine karşı olan ilgim ve bu konudaki mevcut boşluk beni Cerbe Savaşı hakkında ayrıntılı bir makale hazırlamaya sevk etti ve bu amaçla yeterli belge toplamak üzere İspanya'ya gittim.

İspanya'da Cerbe konusunda oldukça fazla İspanyolca ve İtalyanca kaynağın mevcut olduğunu gördüm, kaynaklardan birkaçı da Fransızca ve Almanca olarak yazılmıştı. Bu kaynakların hepsi de o dönemde yazılmış ya da o dönemin eserlerinden faydalanılarak hazırlanmıştı. Cerbe Savaşıyla ilgili Türkçe en önemli kaynak, savaşın

* Bu makalenin İspanyolcası OTAM dergisinin 7. sayısında yayınlanmıştır.

** A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

*** Türk tarafının gemi ve insan kaybı hususunda gerek yabancı gerekse Türk kaynakları bilgi vermemektedir. Bu sebeple gemi kaybının olmadığı tahmin edilmektedir.

görgü tanığı olan Zekeriyazade adındaki bir tersane kâtibinin kaleme aldığı bir elyazmasıdır. Bu eser Orhan Şaik Gökyay tarafından bugünkü dile uyarlanarak ilk defa “Ferah Cerbe Fetihnamesi” adıyla baskıya verilmiştir. Bu kaynaktan başka aynı dönemde yazılmış Nidai’nin British Museum’da muhafaza edilen “Fetihname-i Cerbe” adlı manzum eseri de önemlidir. Bu iki eserden başka ayrıca Kâtip Çelebi’nin “Tuhfetü’l Kibar fî Esfârî’l Bihâr” adlı eserinde ve Erkân-ı Harbiye Kaymakamlarından Safvet Bey’in Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası’nın 1 Nisan, 1326 tarih, 1. cüzünde ve aynı mecmuanın 1 Haziran 1326 tarih, 2. cüzünde yayınlanan “İkinci Cerbe Harbi Üzerinde Vesikalar” başlıklı makalelerinde Cerbe Savaşı hakkında bilgi verilmektedir.

İspanya’da 1996 yılında Cerbe ile ilgili olarak yaptığım araştırmalarım sırasında yaklaşık dörtbuçuk asır önce kıyılarında savaşın cereyan ettiği bu Kuzey Afrika adasını görmek için dayanılmaz bir istek duydum ve turistik bir geziye katılarak Tunus’a gittim. Tur programı içinde Cerbe ziyareti yaklaşık on saat sürdü ve bu zaman zarfında adanın hemen hemen her yerini gezme imkânı buldum. Deniz savaşının hemen akabinde Türk ordusu tarafından muhasara edilen Cerbe kalesinin muhteşem görüntüsünü tuvale aktarmak için yeterli zamanım oldu. Ziyaretim sırasında dikkatini çeken şeylerden biri de konik minaresi ve yuvarlak şerefesiyle tipik bir Anadolu camisinden farkı olmayan bir mabed oldu, mimarî yapısıyla Kuzey Afrika camilerinden farklıydı. Daha sonra adanın Türk Camii olduğunu öğrendim, buraya sadece Hanefi mezhebinden olanlar geliyordu. Hanefi mezhebi Kuzey Afrika’ya Türkler tarafından getirilmişti; bu, Fransız sömürgecilerinin yok edemediğı Türk izlerinden bir tanesiydi, bu camiye ibadet için gelen insanlar belki de Türk asıllıydılar, dillerini unutmuşlardı, ama mezheplerini devam ettiriyorlardı.

Bir zamanlar Türkler tarafından mekân seçilen, Oruç ve Hızır Reislerin buluştukları, Turgut Reis’in uzun yıllar yaşadığı, Pîrî Reis’in cennete benzettiğı bu adaya bir başka fırsatta tekrar gelmek ve daha fazla kalmak niyetiyle veda ederken güneş palmyelerinin ardında batmaktaydı.

TRABLUSGARB'IN FETHİ

XVI. yüzyılın ortalarında Türkler Kuzey Afrika'nın önemli kilit noktalarından Cezayir, Becaye, Şirşal, Müstaganem ve Trablusgarp gibi kalelere sağlam bir şekilde yerleşmişlerdi ve buralardan gerçekleştirdikleri deniz seferleriyle Batı Akdeniz'de hakimiyetlerini sürdürebiliyorlardı. Kuzey Afrika'daki bu kalelerden Trablusgarp 1510 yılında İspanyollar tarafından ele geçirilmiş ve daha sonraları, 1530 yılında İspanya Kralı V. Carlos tarafından Malta'da üstlenmiş olan Sen Jan şövalyelerine devredilmişti. Şövalyelerin 1551 yılına kadar sahip oldukları Trablusgarp bu tarihte Kaptanıderya Sinan Paşa komutasındaki bir Osmanlı ordusu tarafından fethedildi. Kendisine buranın beylerbeyliği vad edilen Turgut Reis de kuvvetleriyle bu fethetmeye katılmıştı, bununla birlikte Sinan Paşa'nın kardeşi sadrazam Rüstem Paşa'nın etkisiyle Turgut Reis'e beylerbeyliği verilmedi, çünkü Rüstem Paşa, Turgut Reis'i kardeşi için tehlikeli bir rakip olarak görüyordu. Kendisine verilen sözün tutulmaması üzerine gücenen Turgut Reis izin almadan filosunu toplayıp Mağrib'e doğru yelken açtı. Fakat birkaç yıl sonra Turgut Reis, Kanunî Sultan Süleyman ordusuyla Edine'ye çıkmak üzereyken yolda varıp kendi ağzıyla eyaletini dileyince Trablusgarp beylerbeyliği padişah tarafından verildi ve bu kez Rüstem Paşa tayine engel olamadı¹.

Trablusgarp'ın kaybedilmesini bir türlü hazmedemeyen Malta gran maestresi (Üstad-ı Âzam) Jean de la Valette bu Kuzey Afrika şehrini tekrar ele geçirmek için uygun bir fırsatın çıkmasını bekliyordu ve nihayet beklenen anın geldiğini düşündü. İspanya ile Fransa arasında 1559 yılında Châteaubresis antlaşmasının imzalanması Trablusgarp konusuna eğilmek için iyi bir fırsat olabilirdi, zira bu antlaşma Türkleri Batı Dünyasındaki tek müttefikleri Fransa'nın yardımından yoksun bırakıyordu. Bu nedenle İspanya Kralı II. Felipe'ye başvurarak Trablusgarp'a karşı gerçekleştirilecek bir askerî sefere ön ayak olması için ricada bulundu. Bu amaçla İspanyol sarayına gönderdiği elçisi komendador Guimaran harekâtın ça-

1. Kâtip Çelebi, *Tuhfetül Kibar fi Esfâril Bibar*, sadeleştiren Orhan Şaik Gökyay, Tercüman Yayınları, Cilt I, İstanbul, 1980, s. 104-105.

buk ve gizli yapılması durumunda başarıya ulaşacağını garanti ediyordu, şartlar müsaitti, Turgut Paşa o sıralar kıyıda içeride yaşayan Berberileri dize getirmek amacıyla onların üzerine yürüyordu, bu yüzden kalede beşyüz kişilik az bir kuvvet bırakmıştı² ve daha önemlisi, Türklere düşmanlık duyan Kayravan sultanı ve bazı Arap şeyhleri Hristiyanlara yardım vadediyorlardı³. O zamanki Sicilya valisi Medinaceli dükü Juan de la Cerda, başarılı olması kolay gibi görünen bir askerî sefere komuta ederek tarihe geçecek bir zaferin mimarı olmak istediğinden, krala gönderdiği olumlu raporlarla gran maestreyi destekledi.

SEFER HAZIRLIKLARI

Gran maestre ile Sicilya valisinin isteklerini hoş karşılayan ve bir an önce hazırlıklara girişilmesi için gerekli emirleri veren kral, sefere başkomutan olarak Medinaceli dükünü tayin ederken yardımcılığına da Napoli krallığında piyade albayı olarak görev yapan Alvaro de Sande'yi getirdi. Kral, gran maestreye bir mektup göndererek harekâtı tasvip ettiğini ve Berberiye'deki tecrübesi nedeniyle kendisine güvendiğini bildirdi ve ayrıca Sicilya valisine bu işte yardımcı olmasını ve göndermeyi vadettiği askeri hazırlanmasını istedi⁴. Kral, amiral Andrea Doria'ya da bir mektup göndererek bu harekâtın onun görüşleri doğrultusunda yapılmasını istedi. Aynı şekilde, Milano valisi Sesa dükü ile Napoli valisi Alcalá düküne gönderdiği mektuplarda bu işte Medinaceli düküne her türlü yardımda bulunmaları talimatını verdi.

O zamanlar oldukça yaşlanmış olan Andrea Doria kendisine verilen görevi kabul etmekle birlikte sefere çıkabilecek durumda değildi, bu nedenle kendi yerine geçmek üzere aynı adı taşıyan yeğeni ve yardımcısı Gian Andrea Doria'yı görevlendirerek ondan Medinaceli düküne hizmet ve itaat etmesini istedi⁵.

2. Alonso de Ulloa, *Suceso de la jornada que se comenzò para Tripoli año de 1559, y se acabò en los Gelves el de 1560*, Venecia, 1562, f. 2.

3. Antonfrancesco Cigni Corso, *Successi Dell' Aramata Della Maesta Catolica*, Venecia, 1560, f. 4.

4. Ulloa, f. 2-3.

5. Diego del Castillo, *Historia de la presa de los Gelves en Africa*, Madrid, 1888, s. 172-173.

Ne var ki, çeşitli nedenlerle hazırlıklar oldukça yavaş ilerliyordu ve o sırada Piyale Paşa komutasındaki bir Türk donanmasının Adriyatik denizinde görüldüğü haberi ulaşır ulaşmaz, adı geçen valilerden hiçbiri kendi kuvvetlerini vermeye cesaret edemedi ve o anda yapılacak en uygun hareket, tüm kuvvetleri Mesina'da toplayıp Piyale Paşa'nın İstanbul'a dönmesini beklemek oldu⁶.

Gerçekten de Piyale Paşa, Kanunî Sultan Süleyman'ın emriyle 65 parçalık donanmasıyla denize açılmış, Doğu Akdeniz'i kolağan ediyordu. Oğulları Selim ve Bayezid arasındaki taht kavgasından dolayı tedirgin olan padişah, Bayezid'in kendisine karşı ayaklanarak Suriye ve Mısır'ı eline geçirmesinden kaygı duyduğundan o tarafları kontrol etmesi için Piyale'yi göndermişti. Ama Konya'da yapılan savaşta yenilerek İran'a çekilen Bayezid bir tehdit unsuru olmaktan çıkınca, Piyale Adriyatik kıyılarına kolağan etmek üzere rotasını o tarafa doğru çevirdi, çünkü İspanya ile Fransa arasında yapılan antlaşmadan sonra Hristiyanlardan her an bir saldırı gelebilirdi⁷.

Hristiyanlar sefer hazırlığı yapadursunlar, bu arada Piyale Modon açıklarında rast geldiği bir Hristiyan gemisinin kaptanından bu hazırlığı öğrendi; kaptan Trablusgarp üzerine bir sefer başlatıldığını, belki de şu anda çoktan Afrika kıyılarına varmış olabileceklerini söyledi. Piyale keşif amacıyla İtalya kıyılarına birkaç gönüllü gönderdikten sonra bu durumu bildirmek üzere padişaha bir haberci gönderdi ve sonra Avlunya'ya doğru yol aldı. Padişah, kaptanıderyasına gönderdiği cevapta Kocaili sancak beyi Ali Pertek komutasında on gemiden oluşan bir takviye kuvveti göndereceğini bildirmekteydi. Bununla birlikte Hristiyan donanmasının Sirakuza'nın Mesina limanında uzun süre kalması üzerine Piyale Hristiyanların seferden vazgeçtiklerini farz ederek İstanbul'a dönmeye karar verdi⁸.

6. "Relación de la jornada que bicieron a Tripoli de Berberia las armadas católicas, años 1560 y 61", *Academia de la Historia*, Colección Salazar, G. 6-4, estudios Historicôs de Reinado de Felipe II, Cesareo Fernández Duro'nun yayını, Madrid, 1890, s. 74.

7. Zekeriyazade, *Ferah Cerbe Fetihnamesi*, Orhan Şaik Gökay tarafından sadeleştirilmiş, İstanbul, 1975, s. 22.

8. *Ibid.*, s. 22-24.

Piyale İstanbul'a döner dönmez Napoli, Sicilya, Monako, Papalık ve Malta filolarından oluşan ve çeşitli milletlere mensup yaklaşık 15.000 asker taşıyan yüz parçalık Hristiyan donanması 1559 yılının sonlarına doğru Mesina limanından çıktı. Harekâtı baş komutan olarak Medinaceli dükü yönetirken filoların idaresi şu şekildeydi: Filoların genel komutanı Gian Andrea Doria kendi filosundan başka 16 kadirgaya da komuta ediyordu; Napoli filosunun komutanı 7 kadirgayla Sancho de Leyva idi, bunlardan ikisi Stefano di Mare'e aitti; Sicilya filosunun komutanı 10 kadirgayla Berenguer de Requesens idi, bunlardan ikisi Terranova markisine, ikisi Monako'ya, ikisi de Visonte Cigala'ya aitti; Papalık filosunun komutanı 4 kadirgayla Flaminio de Languillara idi; Floransa dükünün filosu dört kadirayla Nicolo Gentile komuta ediyordu; Malta filosu komutanı 4 kadirga, 1 kalita ve 1 kalyonla komendador Carlo de Tixeres idi; ayrıca sefere katılan gemilerden beşi Antonio Doria'ya ait olup oğlu Scipion Doria tarafından yönetiliyordu; bundan başka iki kadirga Fendinello Sauli'ye, iki kalita Luis Osoria'ya bir kalita Federico Stait'e aitti; yelkenli büyük gemilere gelince, bunlara Andrea Gonzaga komuta ediyordu ve ayrıca bir kalyon Fernando Cigala'nındı. Ayrıca donanmada 28 adet, barça adı verilen ağır gemi, 12 şalope, 7 perkende, 16 firkate yer almaktaydı⁹.

1560 yılının Ocak ayında Haçlı donanması Malta'ya vardığında gran maestre ve şövalyeler tarafından seçinçle karşılandı; ne var ki her şey yolunda gitmiyordu, harekât bazı aksiliklerle başlamıştı: Komutanlar arasında anlaşmazlık vardı, bozuk yiyecekler, soğuk ve uzun süre denizde kalmak yüzünden çıkan hastalıklar çok sayıda ölüme yol açmıştı. "Ve Malta'ya gelindiğinde ölümler devam ediyordu. Manastırlar ve kiliseler çok sayıda hastayı barındırıyordu. Bütün bu ölümler ve hastalıklara rağmen, sanki seferden zaferle dönmüş gibi gran maestrenin sarayında danslar, şenlikler ve turnuvaların düzenlemediği tek bir gün yoktu¹⁰".

9. Cesáreo Fernández Duro, "El desastre de los Gelves (1560-1561)*, Estudios Históricos de Reinado de Felipe II, Madrid, 1890, s. 18-19.

10. "Relación de la jornada...", s. 77-78.

Fakat harekâtın gecikmesi sebebiyle gizlilik kalmadı ve Turgut Paşa, gran maestre tarafından Afrika kıyılarına keşif maksadıyla gönderilen iki firkateden birini ele geçirince Hristiyanların kötü niyetlerinden haberdar oldu. Hedefi Trablusgarp olan bir seferin düzenlendiğini öğrenen Turgut Paşa şehirdeki kuvvetlerini iki bin adamla takviye etti ve ayrıca durumu padişaha bildirmek üzere İstanbul'a bir haberci gönderdi¹¹.

Donanmada herkes yılın bu mevsiminde denize açılmanın delilik olduğu fikrinde birleşiyordu, ne var ki Medinaceli dükü kendisine yapılan tavsiyelere kulak asmadı ve donanma birkaç teşebbüsten sonra 10 Şubat 1560 tarihinde Malta'dan ayrıldı. Ölüm ve firarlar yüzünden askerlerin sayısında önemli bir azalma olmuştu. Donanmanın büyük gemileri barçalar, kürekli gemiler tarafından çekilmek suretiyle limandan çıkarıldıktan sonra, bütün filoların buluşma yeri olan ve Trablusgarb'ın altmış mil batısında yer alan Palo sığına (Re'sül Melih) gitmek üzere yelken açtılar. Kadırgalar sırasıyla Gozo, Lampedusa ve Karkana (Querques) adalarına uğradıktan sonra 14 Şubat'ta Cerbe adasına geldiler ve Alkantara adı verilen ve kıta ile adayı birbirinden ayıran boğaza girdiler¹².

CERBE, İSPANYOLLAR İÇİN HAYIRSIZ BİR ADA MIYDI?

İspanyolların "Gelves", yerlilerin "Cerbah" ve Türklerin de "Cerbe" adını verdikleri, Malta'nın güney batısındaki Gabes körfezinde yer almakta olan bu Kuzey Afrika'nın en büyük adası Tunus kıyılarından dar bir boğazla ayrılır. XVI. yüzyılın ünlü Türk denizcisi Pîrî Reis, adayla ilgili olarak Kitab-ı Bahriyye'de şunları yazıyor: "Adı geçen Cerbe bir alçak adadır. O adanın, denizden varırken önce hurma ağaçları görünür, çünkü çok hurmalı bir yerdir. Çevresi yetmiş iki mildir. Ama o denli şenlik adadır ki bağırsız bahçesiz yeri yoktur. Zeytin yağı ve kuru üzüm pek çoktur... zamanında bir köprü yaptırmıştı, sığlar üzerine döküntü taşlar döküldüğünden bugün o döküntü durur.... kıyıya yakın çevresi sığıktır, bilmeyen

11. Diego del Castillo, s. 178.

12. Ullao, s. 10.

gemiler varamaz. Bundan dolayı düşmandan pek çekinmezler... Önceleri bu adada iki şeyh vardı. Bunlardan birine Şeyh Yahya, ötekine de Şeyh Kânun derlerdi. Bu şeyh Kânun'u, Şeyh Yahya sürdü, o adadan çıkardı. Çünkü iki ayrı kabile idiler. Şeyh Yahya Kabilesine Vehebî derlerdi; Şeyh Kânun kabilesine de Mestenû derler... Bir iki kez İspanya kâfiri o adayı almak isteyerek üzerine gemiler gönderip üstükte her birinde kâfiri kırdılar, kaçırdılar. Ve bir defasında kâfire bağlandılar. Sonra kâfirin cevri çekmediler, sürdüler o kâfiri çıkardılar¹³".

O zamanlar İspanyollar için kötü anılarla dolu bir ada olan Cerbe'nin adı İspanya'da ne zaman geçse kan ve ateş çağrışımı yapar, birçok kimseyi gözyaşlarına boğardı. İber yarımadasında eskiden asker analarının gözyaşları içinde söyledikleri bir türkünün ilk mısraları şöyle başlıyordu:

*"Cerbe'de tek kazancım
Ölümdür anacığım"*¹⁴.

İspanyolların hafızalarında bu adanın iyi bir anı taşımamasının haklı bir nedeni vardı, tarihin akışı içinde bu ada yerlilerle İspanyollar arasında geçen kanlı savaflara sahne olmuştu. Katalanların ilk kez 1284 yılında Cerbe sahillerine ayak basmalarıyla birlikte, Pîri Reis'in "çok şenlik bir adadır" dediği bu adanın topraklarını kanla sulayan bir dönem başladı.

1510 yılında Katolik Hükümdar Ferdinand'ın yeğeni Garcia de Toledo 16.000 askerle adaya çıkarak, askerlerinin başında adanın içlerine doğru ilerledi. Kavurucu güneş altında, ağır zırhlar içinde ilerleyen ve susuzluktan dilleri damaklarına yapışmış askerler kuyulara vardıklarında, susuzluklarını bir an önce dindirmek isteğiyle büyük bir düzensizlik içinde, birbirleriyle dövüşerek kuyuların başına üşüştüler. Tam o sırada ağaçların arasında atlara binmiş halde pusuda bekleyen Araplar dağınık askerlere hücum ettiler. Garcia de Toledo elindeki mızrakla saldırıya karşı koyarak askerlerine cesaret

13. Pîri Reis, *Kitab-ı Bahriyye*, Yavuz Senemoğlu yayını, Tercüman Yayınları, II. cilt, İstanbul, 1973, s. 186-190.

14. Deogracias Hevia, *La torre de cráneos*, Madrid, 1858, s. 3.

vermek istediye de işe yaramadı ve onun ölümü üzerine askerler silahlarını bırakıp kendilerini denize atmaya başladılar. Sonuçta İspanya bu savaşta Garcia de Toledo ile birlikte 60 subay ve 4000 askerini kaybetmiş oldu. Bu savaşta yine en büyük acıyı savaşta oğullarını yitiren analar yaşadı, hıçkırıklar içinde söyledikleri türküler arasında Garcilaso de la Vega'nın yazdığı bir ağıt da bulunuyordu:

*“Ah, gözüyaşlı vatan! Gözlerini
Nasıl olur da Cerbe'ye çevirirsin”¹⁵.*

Bu bozgun dan on yıl sonra Sicilya valisi Hugo de Moncada 13500 piyade, 1000 süvari taşıyan 100 parçalık bir donanma ile 1520 yılında Cerbe'ye geldi. Moncada değişik milletlerden oluşan ordusunu karaya çıkardıktan sonra iki gruba ayırdı, kendisi gruplardan birinin başında adanın içerlerine doğru ilerlerken, Diego de Vera'nın komuta ettiği diğer grup da kıyıda bekliyordu. Adalılar da kuvvetlerini ikiye ayırmışlardı, bir bölümü ilerleyen askerlere saldırdığında kanlı bir çatışma başladı. Çatışmada hangi tarafın üstün geldiği bir süre belli olmadı, öyle bir an oldu ki, Hristiyanların bozguna uğraması kaçınılmaz gibi görünüyordu. Bu arada Vera'nın başında olduğu birlik de yerlilerin ikinci grubunun saldırısına uğramış ve büyük bir güçle üzerlerine gelen yerlilerden güç bela kurtulan askerler çareyi gemilere sığınmakta bulmuşlardı. Moncada'nın birliği de zor durumdaydı, kendisi omuzundan yaralanmıştı ve İspanyollar ve İtalyanlar damadağınık halde kaçıyorlardı, fakat Alman askerlerinin soğukkanlılığı sayesinde yerlilerin ilerleyişi durduruldu. Daha sonra toparlanmayı başaran Moncada'nın askerleri yerlilerin üzerine yürüyerek onları geri çekilmeye mecbur etti. Yerliler çekildikten sonra Hugo de Moncada, ikinci yerli grubunun saldırısına gemilerden top ve arkebüz ateşiyle karşı koymaya çalışan Diego de Vera'nın yardımına koştu ve deniz kıyısında bir öncekinden daha kanlı bir çatışma oldu. Sonuçta Araplar geri çekildiler, ama Hristiyanların kaybı da oldukça fazlaydı. “Bu savaştan sonra adanın şeyhi barış yapmak arzusuyla adamlarını gönderdi. Ve adalıların İspanya'ya senede 12.000 altın vergi ödemeleri ve korsanları adada barındırma-

15. *Ibid.*, s. 7.

maları kaydıyla barış yapıldı”¹⁶. Adanın İspanya’ya bağımlılığı 1540 yılına kadar sürdü, daha sonra Turgut Reis Trablusgarp beylerbeyi olunca Cerbe adasının şeyhi ona senelik bir vergi ödemek zorunda kaldı.

TARİH TEKERRÜR MÜ EDECEKTİ?

Hugo de Moncada’nın seferinden kırk yıl sonra İspanyollar tekrar Cerbe’ye gelmişlerdi. Bu kez Alcantara (Kantara) boğazına girip, Katalanların XIII. yüzyılda inşa ettikleri kuleye doğru ilerlemekteyken iki barça (büyük gemi) gördüler. İskenderiye’den gelen ve ticarî malla yüklü bu iki terkedilmiş geminin ele geçirilmesi için Medinaceli dükü emir verdi. Bütün kadirgalar gemiyi yağmalamak için ileri atıldılar, yağma devam ederken, bu arada bir kadirga ile bir kalyon Mağrib kıyısına yakın olarak ilerliyordu. Onların da yakalanmasını isteyen dük bu iki geminin peşinden gidilmesi için Gian Andrea Doria’ya haber gönderdi, ama Gian Andrea gemisinin kış tarafındaki kamarasında hasta vaziyette yatmaktaydı, dükün emrinin Sancho de Leyva’ya iletilmesi için birini görevlendirdiyse de bu şahıs çeşitli nedenlerle oyalandı ve emri ulaştırdığında Sancho de Leyva harekete geçmekle birlikte çok geç kalındığından yapılacak bir şey yoktu, zira Türkler topraklarını ateşe hazır duruma getirmişlerdi, yaklaşmak tehlikeli olabilirdi¹⁷. Sonradan Berberilerin verdiği bilgiye göre bu iki gemi Turgut Paşa’nındı, gemilerden birinde yakın dostu Uluç Ali bulunuyordu ve bu ünlü denizci daha sonra Hristiyanların gelişini padişaha haber vermek için İstanbul’a gidecekti¹⁸.

Daha sonra bütün kadirgalar demirlemek için adanın güneydoğusunda bulunan, Roqueta (Ruka) adı verilen bir koya girdiler ve su almak için hazırlıklara başladılar. Su alma operasyonunu korumakla görevli askerin karaya çıkarılmasını Alvaro de Sande üstlenmişti. Bünyelerinde arkebüzlü mangalar bulunduran dört takım teşkil edildi. O sırada Turgut Paşa’nın adada olduğunu Hristiyanlar bilmiyor-

16. *Ibid.*, s. 27.

17. Cimi Corso, f. 11.

18. Fernández Duro, s. 23.

lardı. Turgut Paşa karaya çıkanlara karşı koymak üzere 400 tüfekli süvari ve yerlilerden 300 yayayla hazır bekliyordu. Bunlar fiçılara su doldurmakta olanlara karşı ateş açılırsa da başarılı olamadılar. Su alma operasyonunu tamamlayan ve 16 Ocak'ta gün ağarırken demir alan kadırgalar Palo sığınağına (Re'sül Melih) vardıktan sonra henüz gelmemiş olan barçalarla kadırgaları beklemeye koyuldular. Oraya yakın bir yerde, Türklere düşman olan Mahamid kabilesi kamp kurmuştu, Hristiyanların gelişini haber alır almaz dükle temas geçen Mahamidîler, 800 adamıyla köprüyü geçerek Mağrip yakasına çıkan Turgut Paşa'nın Trablusgarb'a doğru yol almakta olduğunu ve Uluç Ali'nin de iki kadırgayla denize açıldığını bildirdiler¹⁹.

CERBE ADASINA DÖNÜŞ

Re'sül Melih sığınağında hiçbir şeye karar verilmeksizin, tartışmalar içinde bir onbeş gün geçti. Bazı subaylar Sicilya'ya ya da Malta'ya dönmekten yanaydılar, bazıları da Trablusgarb'ın fethinde üs olarak kullanılmak üzere Cerbe adasının işgal edilmesini teklif ediyorlardı. Aralarında Trablusgarb'a hiç gecikmeksizin saldırılmasını isteyenler de vardı. Bu arada bozuk yiyecekler ve yörenin yarı tuzlu suyu yüzünden çok sayıda ölümler oluyordu ve o ana kadar 2000 kişi hayatını kaybetmişti. Son toplantıda Trablusgarb'ın fethinden vazgeçmenin söz konusu olamayacağı konusunda herkes aynı fikirdeydi. Bununla birlikte, hem kötü hava şartlarından hem de donanmada çok sayıda can kaybına yol açan hastalıklardan ötürü seferin gerçekleşmesi şimdilik imkânsız görünüyordu. Bu nedenle seferi takviye edecek olan askerleri ve gemileri beklemek üzere Cerbe adasına dönmeye karar verildi²⁰. Demir almadan önce dük, Kayrahan sultanına bir mektup göndererek Türklere karşı yapacağı savaşta kendisine yardım etmesini istedi ve ayrıca Turgut Paşa'nın Trablusgarb şehrindeki askerlerinin sayısını öğrenmek amacıyla bir Eerberiyi casus olarak oraya gönderdiyse de ondan bir daha haber alamadı. Bu arada Hristiyanlar Mahamidî kabilesine hediyeler ve-

19. *Ibid.*, s. 25-26.

20. *Ibid.*, s. 28.

erek dostluklarını pekiştirdiler, onlar da karşılık olarak Trablus seferinde Türklere karşı yardım vaadinde bulundular²¹.

KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN'IN BAŞARILI DİPLOMASİSİ

O sırada Cerbe adasında yerliler şeyh olarak Mesud'u seçmişlerdi, fakat halkın bir kısmı onun Hristiyanlarla işbirliği yapmasını doğru bulmuyordu, bu yüzden içlerinden bazıları Osmanlı padişahına mektuplar göndererek ondan yardım istediler. Öte yandan Turgut Paşa da saraya bir haberci yollayarak tehlikeli vaziyetten padişahı haberdar etmişti²².

Padişah, Turgut Paşa'ya cevaben gönderdiği mektupta çok sayıda askerın gemilerle yola çıktığını ve takviyenin yetişmesinden önce düşmanın saldırması durumunda, kendisine yardım etmeleri için bölgedeki bellibaşlı Arap şeyhlerine emirler ilettiğini bildiriyordu. Elbette asker göndermeyle ilgili haber gerçek değildi, yardım için kadirgaların gönderilmesi şöyle dursun, ilkbahardan önce denize açılmaları mümkün değildi, sadece büyük bir seferin hazırlıklarına girişilmişti. Padişahın amacı bu yalan haberle Turgut Reis'in maneviyatını yükseltmekti²³.

Her ne kadar padişah Turgut Paşa'ya önemli bir askerî yardım göndermediyse de, buna mukabil Arapları yatıştırmak için etkili bir diplomasi faaliyetinde bulundu. Turgut Paşa'nın yüreğine su serpen haberleri ulaştırdıktan sonra Kuzey Afrika'nın ileri gelen şeyh ve murabıtlarına mektuplar ve hediyeler gönderdi. Bu önemli görev ancak becerikli ve güvenilir bir kişi tarafından yerine getirilebilirdi, bunun için de o taraflarda doğmuş olan ve Arapları ve dillerini iyi bilen Said Reis seçildi. Said Reis, kendisine refakat için verilen askerlerle birlikte Turgut Paşa'nın göndermiş olduğu gemiye binerek Trablusgarb'a doğru hareket etti²⁴.

21. "Relación de la jornada...", s. 84.

22. Zekerıyyazade, s. 26.

23. Alessio Bombaci, "Le fonti turche della battaglia delle Gerbe (1560)", *Rivista degli Studi Orientali*, XIX. cilt, Roma, 1941, s. 216.

24. Zekerıyyazade, s. 29.

Said Reis Trablusgarp yakınlarındaki Tecure kasabasına vardığında Hristiyan donanması hâlâ Re'sül Melih'deydi. O sırada Turgut Paşa da Cerbe adasında bulunuyordu, kendisine düşman olan yerli Araplar tarafından takip edildiğinden durumu oldukça kritikti ve köprüyü geçerek bir an önce Trablus'a ulaşmak için çaba sarfediyordu. Bölgenin ileri gelenlerine verilmek üzere Said Reis'in hediyeler ve mektuplarla geldiğini öğrenince Osmanlı padişahının niyetini hemen anladı: Buna göre Araplarla iyi geçinmeli ve onların gönlünü almalıydı ve hiç gecikmeden kendi hazinesinden 1100 sikke altın çıkartarak bölgedeki önemli kişilere dağıtılmasını emretti.

Padişah bölgedeki önemli Arap şeyhlerine gönderdiği mektuplarda Kuran'dan, hadislerden ve tanınmış din bilginlerinin sözlerinden verdiği örneklerle, "kafirlerle" işbirliği yapmalarının yanlış olduğunu onlara hatırlatıyor ve ayrıca Türk askerlerinden ve yöneticilerinden kendilerine karşı herhangi bir kötü muamele ya da haksızlık yapıldıysa ilk önce ona baş vurmadıkları için onları hafifçe kınıyordu.

Padişahın mektupları, özellikle gönderdiği hediyeler etkisini göstermekte gecikmedi ve durum Turgut Paşa'nın lehine değişti. Padişaha biatlarını tazeleyen Araplar Turgut Paşa'ya da itaat edeceklerine dair yeminler ederek Hristiyanlarla olan bağlarını kopardılar. Hristiyanlar ise o sıralar Trablusgarp'a saldırmaktan geçici olarak vazgeçmişler, Cerbe'ye gitmek üzere hazırlanıyorlardı. Bu olumlu gelişmeyi padişaha bildirmek üzere Uluç Ali, o sırada Cerbe adasında Araplarla arasını düzeltmekle meşgul olan Turgut Paşa'nın dönüşünü beklemeden Trablusgarp'tan ayrıldı. Yanında Trablus kadısının, kale dizdârının ve Said'in mektuplarını taşıyan Uluç Ali İstanbul'a vardığında kendisine günde yüz akçe harçlık tahsis edildi²⁵.

ADANIN İŞGALİ

Haçlı donanması 2 Mart'ta Cerbe'ye ulaşmasına rağmen kötü hava şartları yüzünden ancak beş gün sonra karaya asker çıkarabil-

25. *Ibid.*, s. 29-32.

di. Karaya ilk ayak basan Alvaro de Sande oldu, onu Antonio Oliveira izliyordu, onların arkasından da diğer komutanlar geliyordu. İki kol halinde dizilen bir arkebüzücü takımı, yerlilerin herhangi bir saldırısına karşı karaya çıkarılan birlikleri koruyordu. Alvaro de Sande'nin komutasındaki 3000 kişilik bir İspanyol öncü birliğinin ardından İspanyol, İtalyan, Fransız, Alman askerleriyle Malta Sen Jan şövalyelerinden oluşan 12.900 kişilik bir kuvvet karaya çıkarıldı²⁶.

Berberilerde çıkarmaya karşı herhangi bir kıpırdanma yoktu, sanki durum yıllar önce Garcia de Toledo'ya uyguladıkları taktiğe yeniden başvuracaklarını gösterir gibiydi. Birlikler kıyıda sekiz mil uzakta bulunan kuyulara doğru ilerleyişlerini sürdürüyorlardı, yerliler bir kuyu hariç, diğerlerini taş ve kumla doldurmuşlardı. Arkebüz mangalarıyla takviye edilmiş öncü birliği ormana yaklaştığı sırada pusuda bekleyen atlı yerliler savaş nidaları kopararak hücum geçtiler. Akşama kadar süren çarpışmada Hristiyanlar 30 ölü ve 50 yaralı verirken, Berberiler 300 ölü 500 yaralıyla ağır bir yenilgiye uğramışlardı. Bu çarpışmadan sonra şeyh Mesut eskiden Türklerle ödediği vergiyi İspanya'ya ödemek ve kaleyi teslim etmek kaydıyla bir sulh imzalamak zorunda kaldı²⁷.

Ordu açık havada konakladı, çadırların kurulduğu ordugâhın çevresine siperler kazıldı ve toplanan mecliste Araplardan kalma eski kalenin tahkim edilmesine karar verildi. Trablus'un fethi için bir üs olarak kullanılabilircek sağlam bir kalenin inşa edilmesi sürerken zaman Hristiyanların aleyhine işliyordu ve günün birinde dük, gran maestre tarafından gönderilen bir mektup aldı, mektupta gran maestre Türk donanmasının İstanbul'dan ayrılmak üzere olduğunu bildiriyor ve Malta kadırgalarının, muhtemel bir Türk saldırısına karşı Malta'nın savunmasında gerekli olduğundan bahisle kendisine geri gönderilmesini rica ediyordu. Bu haber üzerine çalışmaya hız verildi ve 23 Nisan'da kale neredeyse savunmaya hazır duruma getirildi, inşaat devam ederken bir yandan da Sicilya ve Sardunya'dan devamlı olarak para, gemi ve insan yardımı geliyordu. Kale-

26. Luis Cabrera de Córdoba, **Don Felipe II. Rey de España**, V. Kitap, Madrid 1619, f. 250-251.

27. Fernández Duro, s. 30.

de İspanyol, İtalyan ve Alman askerlerinden müteşekkil 2000 kişilik bir daimi kuvvetin bulundurulması öngörülmüştü²⁸.

PİYALE PAŞA'NIN GELİŞİ

Napoli'den gönderilen ve 7 Mayıs'ta adaya varan iki firkateden birinde Napoli valisinin habercisi bulunuyordu. Gelen haberde Türk donanmasının İstanbul'dan ayrıldığı bildiriliyor ve ayrıca Sancho de Leyva ile Alvaro de Sande'nin bir an önce Napoli krallığına dönmeleri isteniyordu. Juan Andrea Doria zaten uzun süredir bir an önce hareket edilmesi için ısrar edip duruyordu, ona göre kale savunmaya hazırды, kalenin iki sarnıcı suyla dolu vaziyetteydi, sadece istihkâm siperi eksikti ve onu da kalede bırakılan birlik kolayca tamamlayabilirdi. Gian Andrea Doria'nın acele demir alma konusundaki ısrarlarına ve Türk donanmasının yolda olmasının verdiği tedirginliğe rağmen üst kademedeki komutanlar sanki Türk donanması İstanbul'dan henüz hareket etmemiş gibi rahattılar²⁹.

Malta gran maestresinin gönderdiği, 10 Mayıs akşamı adaya varan bir firkate, Piyale Paşa komutasındaki 80 parçalık bir Türk donanmasının Malta'ya sekiz mil uzaklıktaki Gozo adasında (Küçük Malta Adası) su ikmali yaptıktan sonra bu firkatenin hareketinden dört saat önce oradan ayrıldığını ve bu duruma göre üç gün önce yola çıkmış olduğunu haber verdi³⁰. Türkler hiçbir yere uğramadan, dosdoğru Moton'dan (Modon) gelmek suretiyle çabuk ve ihtiyatlı davranmışlardı. Türk donanmasının tersaneden ayrıldığı bilinmekle birlikte, bu kadar çabuk varacağı tahmin edilmiyordu. Gran maestre gönderdiği haberde ayrıca Türklerin, ele geçirdikleri bir esir vasıtasıyla Hristiyanların Cerbe'deki kadirga ve büyük gemilerinin sayısını bildiğini belirtiyordu. "Bu haber ordugâha yayılır yayılmaz büyük bir panik yarattı, askerler guruh halinde, apar topar sahile doğru koşmaya başladılar ve kendilerini götürecek olan gemilere bir an önce ulaşabilmek amacıyla yarı bellerine kadar suya girdiler"³¹.

28. Diego del Castillo, s. 211-213.

29. "Relación de la jornada...", s. 98.

30. *Ibid.*, s. 99.

31. Ulloa, s. 30-31.

Komutanlar vakit geçirmeden Gian Andrea Doria'nın kadırgasında toplandılar. İlk sözü alan Flaminio Anguillara düşmanın Cerbe'ye gelmesinin an meselesi olduğunu ve bu yüzden bir an önce demir alınması gerektiğini söyledi. Sancho de Leyva savaştan yanaydı, rüzgâr uygun yönden estiğinden barçaların derhal denize açılmalarını ve bu arada dükü ve diğer askerleri almak üzere kayıklar ve teknelerin sahile gönderilmesini ve barçaların küçük gemilerden uzaklaşmalarını teklif etti ve Hristiyan kuvvetlerinin Türk kuvvetlerinden aşağı kalır yanı olmadığını ileri sürerek kadırgalarla barçaların birlikte açacakları top ateşiyle Türklere ağır kayıplar verilebileceğini savundu³².

Gian Andrea Doria ise sığılardan bir an önce kurtulmaktan yanaydı, bunun için hemen yelken açılarak güneyden esen rüzgârdan yararlanılmıyordu. Türklerin dinlenmiş ve zinde olarak geldiklerini, buna mukabil kendi donanmalarında birçok kimsenin hasta ve yorgun olduğunu ileri süren Doria, kralının kendisini savunacak başka bir filosunun olmaması sebebiyle padişahın muhtemel bir saldırısını hesaba katarak elindeki filonun korunmasının gerekli olduğunda ısrar ediyordu³³. Toplantı devam ederken gemiye gelen ve Sancho de Leyva'nın fikrini uygun bulan dük, Malta fırkatesinin kaptanını yanına çağırarak ona hangi güzergâhı takip ettiğini ve hangi hava şartları altında geldiğini sordu. Fırkatenin kaptanı yolu üzerinde Türk gemilerini görmediği ve bunlar da bugüne kadar görünmedikleri için Türklerin Trablus'a doğru yol almakta oldukları kanısına varıldı³⁴. Bu durumda Cerbe'ye kısa süre içinde gelmeleri mümkün görünmüyordu, bu arada kendilerinin de bütün askeri toplayıp Sicilya'ya gitmek üzere yelken açacak zamanları olacaktı³⁵. Toplantı hiçbir ortak karara varılmaksızın uzayıp gidiyordu, kaptanlardan bazıları kadırgalarında yeterli miktarda suyun olmaması nedeniyle hemen demir almalarının mümkün olmadığını ileri sürüyorlardı. Bu arada söz alan Scipion Doria kadırgaların sığ yerlerden kurtulabil-

32. "Relación de la jornada...", s. 100.

33. Fernández Duro, s. 35.

34. "Relación de la jornada...", s. 101.

35. Luis Cabrera de Córdoba, f. 252.

meleri için açık denize doğru 10-12 mil ilerlemelerini, eğer şafak sökerken Türk donanması görünmeyecek olursa kıyıda kalanları almak ve su ikmali yapmak için geri gelmelerini teklif etti³⁶. Herkesin uygun bulunduğu bu fikri gerçekleştirmek için işbaşı yapıldı ve ilk iş olarak kıyıda biriken birlikleri almak üzere kayıklarla tekneler sahile gönderildi, askerler kadirgalar gelinceye kadar teknelerde hazır vaziyette bekleyeceklerdi. Saat gecenin üçü sularında dük, toplantıda neye karar verildiğini Alvaro de Sande'ye bildirmek ve şeyh konusunda nasıl hareket edilmesi gerektiğini kalede kalacak olan subay ve askerlere söylemek için gemiden ayrılarak karaya çıktı³⁷.

Bu arada Gian Andrea Doria tüm kadirgaların kayıklarının sahile gönderilmesi için emir vermişti, eğer kendisi kayıkların gelmesini beklemeden demir alacak olursa, diğer kadirgalar da kayıkları beklemeden kendisini izleyeceklerdi. Üç saat sonra, Gian Andrea kararlaştırıldığı şekilde kayıkları beklemeyip denize açılmak üzere demir aldı. Fakat rüzgârın esiş yönü değişmişti, şimdi doğruca kuzeydoğudan, yani baş taraftan esiyordu, bu da onlara seyir imkânı vermediğinden demir atmaktan başka çareleri yoktu³⁸. Bu arada kayıklar ve tekneler sahile gelmişlerdi, dük ordunun geri kalan kısmını o gece bindirebilmek için elinden gelen her türlü gayreti gösteriyordu, ama bu iş ertesi güne uzamak zorunda kaldı, çünkü Almanlar kalede kalmamak için direniyorlardı³⁹. Dük onları da götürmeye söz verdi ve bütün herkesi kayıklara doldurduktan sonra dük ile Alvaro de Sande bir firkateye binerek kendilerini alacak olan Guimaran'ın kadirgasını tam bir saat beklediler. Bu arada Guimaran da bir firkate içinde onları arıyordu, ana gecenin karanlığında onları bulamadı ve nihayet 11 Mayıs günü şafak sökerken dük kadirgaya doğru gidiyordu ki, tam o anda şafak vaktinin kızılımsı aydınlığında Türk donanması tüm haşmetiyle görüldü⁴⁰.

36. "Relación de la jornada...", s. 101-102.

37. Diego del Castillo, s. 215-216.

38. "Relación de la jornada...", s. 102-103.

39. "Relación breve y verdadera de la jornada de los Gelves", **Biblioteca de Marina, Colección Navarrete**, T-4, num. 13, Estudios Históricos de Reinado de Felipe II, yayınlayan Cesáreo Fernández Duro, Madrid, 1890, s. 164.

40. Diego del Castillo, s. 216.

İstanbul'dan 4 Nisan'da hareket etmiş olan Piyale Paşa, aynı ayın 28'inde Modon'a varmıştı; buradan 1 Mayıs'ta Trablusgarb'a gitmek üzere demir almasına rağmen fırtına donanmayı Gozo adasına doğru sürükleyince 6 Mayıs'ta adanın yakınlarına geldi. Ertesi sabah Piyale erkenden adamlarını karaya çıkararak boşaltılmış olan köyü ve mahsulünü yaktırdıktan sonra su ve yiyecek ikmali yaptırdı⁴¹. Orada ele geçirdikleri birinden Hristiyan donanmasının Trablusgarb'a saldırmayıp hâlâ Cerbe'de olduğunu öğrendiler. Toplanan mecliste Piyale Hristiyan donanmasına saldırmaktan yana değildi, sadece Trablus'a bir miktar takviye kuvveti bırakmak istiyordu, fakat Uluç Ali Hristiyanların faaliyetlerini gözetleyip öğrenmek amacıyla bir firkate gönderilmesi için onu ikna etti. Uluç Ali'ye göre zafer kesindi, çünkü adamlarının birlik içinde ve zinde olmaları bir yana, ayrıca gemi sayısı bakımından da Hristiyanlardan üstündüler⁴². Sonunda Trablus yerine Cerbe'ye dümen kırmaya karar verildi ve hemen Cerbe'ye gelmesi için Turgut Paşa'ya bir firkateyle haber gönderildi⁴³.

Türk kadırgaları bir gün bir gece süren fırtınalı bir seyirden sonra akşam üzeri Lampedusa adasına vardılar. Şafakla birlikte buradan ayrılıp Cerbe'ye doğru yol alırlarken, akşam üzeri öyle şiddetli bir fırtına koptu ki yelkenleri direklerin ortasından daha aşağılara indirdiler ve şafak vakti yeniden demir almak niyetiyle o gece Querquenes (Karkana) adası sığlarına sığındılar. Ama öğleye kadar oradan ayrılmaları mümkün olmadı, bu arada Türk donanmasının gelişinden habersiz olan Hristiyanların hâlâ Cerbe'de beklemekte olduğu haberi ulaştı. Bunun üzerine kadırgalar savaş hazırlığı yaparak savaş nizamında ilerlemeye başladılar v 10 Mayıs gecesi Cerbe adasına oniki mil uzaklıkta demir attılar. Hristiyanların ne yaptıklarını öğrenmek için o gece gönderilen bir firkate casusluk görevini tamamlayıp geri döndüğünde gran maestre tarafından uyarılan Hristiyanların büyük bir telaş içinde gemilere binmek üzere hazırlandıklarını haber verdi⁴⁴.

41. Zekeriyazade, s. 44-45.

42. Luis Cabrera de Córdoba, f. 252.

43. Zekeriyazade, s. 45.

44. *Ibid.*, s. 45-46.

HAÇLI DONANMASININ BOZGUNU

Şafak vaktinin aydınlığında Türk kadirgaları görüldüğünde, Haçlı donanması denize açılmak üzereydi. “Hristiyan kadirgalarının da bulunanlar öylesine korku ve heyecan içindeydiler ki, büyük bir düzensizlik içinde demir almaya başladılar, hepsi can derdine düşmüşlerdi, kaçıp kurtulmaktan başka bir şey düşünmüyorlardı ve Türkler giderek yaklaşırlarken bazı Hristiyan kadirgaları karaya doğru yöneldiler”⁴⁵. O sırada dük, Alvaro de Sande ile gemiye binmek üzere bir firkatede bulunuyordu, “Türk kadirgalarının Hristiyan kadirgalarını birer birer ele geçirdiğini görünce aynı firkateyle kaleye döndü”⁴⁶. Gian Andrea Doria gemisinin dümenini kaleye doğru kırdı, ama az sonra sığılara oturdu ve bir kayığa binerek kaleye gitti⁴⁷. Öteki kadirgalar da yelken açarak ya da kürek çekerek açık denize doğru kaçmaya çalıştılar⁴⁸.

Türkler Haçlı donanmasının bir bölümünün açık denize doğru, diğer bölümünün de kale yönünde kaçtığını görünce, hemen yelkenleri fora edip, halatları keserek demirleri suya terkettiler. Piyale Paşa deniz yönünde kaçanların peşinden gitti. Midilli sancak beyi Kara Mustafa ile Ali Pertek kaleye doğru atıldılar ve düşman kadirgalarından bazılarını zaptettiler, Hristiyan kadirgalarından bazıları ise karaya oturdu, bir kısmı da kalenin top atışı menziline girerek kurtulmayı başardı. Gian Andrea gemisini terkettikten sonra Türk forsalara gemiyi yüzdürmeyi başararak Piyale Paşa’nın kuvvetlerine katıldılar. “Sığılara oturan kadirgalarda utanç verici durumlar yaşandı, hiç kimse karşı koymayı düşünmüyor, herkes canını kurtarmak için denize athıyordu, öyle ki, bir perkende ya da içinde 8-10 Türk’ün bulunduğu kayıklar tarafından ele geçirilen kadirgalar bile oldu. Scipion Doria ve Antonio Maldonado’nun kadirgalarıyla Floransa’ya ait üç kadirga kaçıp kurtuldu, Flaminio Anguillara üç Türk kadirgasına karşı direndi; Sancho de Leyva filosunun dört kadirgasını toparlayıp savunma yaptı ve kendisine dört kez bordalamak is-

45. Antonio de Herrera, **Historia general del mundo**, Valladolid, 1606, f. 432.

46. “Relación breve y verdadera...”, s. 166.

47. *Ibid.*, s. 166.

48. Antonio de Herrera, f. 432.

teyen Türkleri dördünde de geri püskürttüyse de saldıranların sayısının üstünlüğü karşısında sonunda teslim oldu”⁴⁹.

Savaş esnasında birçok kimse yüzerek karaya çıkmak üzere kendisini denize atıyordu, “fakat yerliler Hristiyan donanmasının dağıldığını ve askerlerin yenildiğini görünce, karaya çıkanlardan istediklerini öldürüyor, istediklerini esir alıyorlardı”⁵⁰. Alvaro de Sande bir grup arkebüzlü askerle, yüzerek karaya çıkmaya çalışanların yardımına koştu ve onlardan birçoğunu kurtardı. “Barçalar arasında top düellosu denizde tam iki gün iki gece sürdü ve Türkler sonuçta 47 gemi ele geçirerek zafere kolayca ulaştılar”⁵¹. Kaybedilen gemiler arasında, Gian Andrea Doria’nın kapudanesi (Kaptan gemisi) ve Medinaceli dükünün ikinci oğlu Gaston de la Cerda ile Juan de Cardona, Berenguer de Requesens ve daha birçok önemli şahsiyetin bulunduğu Napoli ve Sicilya kaptan gemileri de bulunuyordu. Aynı şekilde Papa’nın amirali Flaminio Orsino ile Terranova ve Monaco’nun kaptan gemileri de Türkler tarafından ele geçirilmişti”. Scipion Doria ve Cigala’nın ve Malta’nın kadırgaları kaçarak kurtuldular, Türkler onlara yetişemeyeceklerini görünce kendi donanmalarının diğer gemilerine katılmak üzere Cerbe’ye döndüler, Paşa olayı büyük bir sevinç içinde salvo atışlarıyla üç gün boyunca kutladı ve Hristiyanlara karşı bu zaferi ihsan ettiği için Tanrı’ya şükran duası etti”⁵².

Kaleye sığınan dük uğradıkları ağır yenilginin şoku içinde oldukça şaşkın vaziyetteydi, bundan sonra ne yapılabileceği konusunda Gian Andrea Doria, Alvaro de Sande ve komendador Guimaran ile görüştü. Gian Andrea, “bozgundan kaçan gemilere emirler vermek için bir firkateyle hemen yola çıkacağını, Mesina’da ve Malta’da bulunan iki gemisini donatmaya çalışacağını ve amcası Andrea Doria’ya olup biteni naklederek Cenova’da donatılmış diğer iki gemiyi göndermesini isteyeceğini söyledikten sonra, Sicilya’da eksikliği duyulmaması için dük hazretlerinin de aynı şekilde, kendi-

49. Fernández Duro, s. 39.

50. Diego del Castillo, s. 217.

51. Zekeriyazade, s. 49.

52. “Relación breve y verdadera...”, s. 167.

si gibi hemen hareket etmesi gerektiğini ifade etti”⁵³. Dük Alvaro de Sande’ye de düşüncesini sorunca, o da “harpte şansın kimden yana olacağını bilinemeyeceğini, geçmişin telâfisinin mümkün olmadığını ve bu yüzden, tehlike altında bulunan Sicilya topraklarının korunması için dük hazretlerinin vakit geçirmeden yola çıkmasının yerinde olacağını” söyledi⁵⁴.

Dük, Alvaro de Sande’yi de beraberinde götürmek istediye de o kaledeki birliğe komuta etmek için adada kalmayı tercih etti. “Herkes Alvaro de Sande’in bu faziletli ve cesur davranışını takdir etti, diğerleri gibi onun da burada kalması için hiçbir nedeni yoktu, üstelik bu savaşta kaybetmek kesin görünüyordu”⁵⁵. Sonunda dük, Gian Andrea ve diğer önemli şahsiyetleri taşıyan dokuz firkate o gece Türklere farketmeden adadan ayrıldı ve zahmetli bir yolculuktan sonra Malta’ya ulaşmayı başardı⁵⁶.

Hem Medineceli dükü hem de Gian Andrea Doria bir kısım yazarlar tarafından tenkide uğradılar, özellikle adada kaderlerine terk edilen askerlerin yakınları tarafından korkaklıkla itham edildiler. Aynı şekilde dükün eşi genç yaşta Türklerin eline esir düşün oğlu Gastón de la Cerda’yı orada bırakıp gelen kocasını ağır bir dille yedi⁵⁷. Gian Andrea Doria askerleri ve maiyeti nazarında itibarını kaybetti, dükün durumuna gelince, “çağdaşlarının onun hakkında verdikleri hüküm daha yumuşak oldu. Bir askerî seferde bir orduya komuta etmek yerine saray salonlarında bütün ihtişamıyla boy gösterseydi daha doğru olurdu”⁵⁸. Fransız asıllı Malta şövalyesi T. de Carrelères yenilginin esas nedeni olarak İspanyol komutanlarının kötü yönetimini, İspanyol askerlerinin disiplinsizliğini ve ikmal yetersiz-

53. Ulloa, f. 33-34.

54. *Ibid.*, f. 34.

55. Huberto foglietta, **Vida de Don Alvaro de Sande, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Cáceres**, Madrid, 1962, s. 219.

56. Ulloa, f. 37.

57. Piyale Paşa’nın seferine iştirak etmiş olan Zekeriyyazade’nin eserinde dükün, karısı tarafından azarlanışı oldukça detaylı olarak verilmektedir: “Ey zalim, oğlancığımı neyledin ki seninle gelmedi? Ya sen onsuz niçin geldin? Hiç onun gibi oğlandan atalar ayrılır mı? Ey acıması yok! Senin gibi şefkatsiz ataları santilerden dilerim ki denize atalar, başkalarına ibret olsun. Bre gayretsiz!” s. 90-91.

58. Fernández Duro, s. 44-46.

liğini gösteriyordu⁵⁹. Daha sonraki yüzyıllarda yazarlar konuya daha gerçekçi bir bakış açısıyla bakmaya başladılar. Jurien de la Gravière, “Türkleri XVI. yüzyılda denizde yenmek, İngilizleri Abukir’de ya da Trafalgar’da yenmek kadar zordur.” diyerek tartışmaya son noktayı koymuş oldu⁶⁰.

KALEYE YAPILMASI TASARLANAN BİR ASKERİ YARDIM

Donanmaları damadağın edilen Hristiyanlar daha önce tahkim ettikleri kaleye sığındılar. Araplardan kalan eski kalenin çevresinde şimdi palmiye gövdesi, çakıl ve kum kullanılarak inşa edilmiş tabyalar ve istihkâm siperleri ve ayrıca taştan örülmüş bir hendek yer alıyordu. İçeride ise 2.500 kişiye 8 ay boyunca yetecek kadar yiyecek stoku vardı. Ne var ki, şimdi kaleye sığınanların sayısı 8000 civarındaydı ve bunların çoğu, zamanında gemilere binemeyen silahsız, işe yaramayan kimselerdi. Bu durumda su ve yiyecek dağıtımında büyük güçlükler ortaya çıkıyordu. Ayrıca yer darlığı ve çeşitli milletlere mensup askerler arasındaki geçimsizlik de söz konusuydu. Fakat kuşatılanların durumunu en çok güçleştiren şey suyun kıt oluşuydu, gerçi iki sarnıç ve birkaç kuyudan kaledekiler yararlanıyorlardı, ama kuyulardan bazıları ve bir sarnıç kalenin dışında bulunduğundan, askerle korunması gerekiyordu.

Kendisine kısa bir zamanda yardım gelemeyeceğinden emin olan Alvaro de Sande, en azından üç ay direnmeyi hesaplıyordu, çünkü Hristiyan donanmasının perişan edilmesinden sonra Türklerin denizdeki üstünlüğüne karşı koyabilmek amacıyla çabucak toparlanmaları mümkün görünmüyordu. Alvaro de Sande adada kalmak suretiyle Türkleri mümkün olduğu kadar oyalayıp Sicilya’yı yahut diğer krallıkları Türk donanmasından tehdidinden uzaklaştırmak istiyordu, İspanya’ya ait bu topraklar şimdi tamamen savunmasız durumdaydı.

59. Juan Bautista Vilar, *Mapas, planos y fortificaciones du Túnez*, Universidad de Murcia, 1991, s. 192.

60. Fernández Duro, s. 44-46.

İspanya Kralı II. Felipe'ye yenilginin haberi 2 Haziran'da Ceno-
nova yoluyla ulaştı. 30 kadirga ile 32 barçanın kaybedildiği ve li-
manlara sadece 17 kadirganın varabildiği haberini alan kral, dükün
sağ salim ulaştığından henüz haberdar olmadığından, valinin yerini
alacak yetkili bir şahsı hemen Mesina'ya göndermeye karar verdi.
Ayrıca Sicilya'ya gönderilmek üzere Calabria'da 5000 kişinin aske-
re alınması, Napoli'den top ve mühimmat tedarik edilerek Sicil-
ya'ya sevk edilmesi için talimatlar verdi. Kral 8 Haziran'da Sicilya
konusunda rahatlatıcı haberler aldı, ama kalede kalan askerler için
kaygılanıyordu, onların yardımına koşmak üzere 64 kadirganın Me-
sina'da toplanmasını düşünüyordu, bunun için topla teçhiz edilmiş
30 gemiye el konulmasına karar verdi. Teşkil edilecek yardım gücü-
nün başına Garcíca de Toledo'yu getirdi, bu güç İtalya yarımada-
sında askere alınacak İtalyanlar ve Lombardia'daki İspanyollar ile
3000 Alman'dan oluşan 14.000 civarında piyade askeriydi. Her şey
hazırdı, fakat kral 13 Haziran'da, dükün sağ salim ulaştığını haber
veren Garcia de Toledo'nun mektubunu alınca, 15 Haziran'da, ver-
diği emirleri askıya aldı, çünkü kendisine verilen bilgilere göre ku-
şatılanlar sekiz ay yetecek kadar yiyeceğe sahipken, kuşatmacıların
ise sadece iki aylık yiyeceği vardı, Türklerin bu durumda kuşatmayı
uzun süre sürdüremeyeceklerini düşünerek bütün hazırlıkları iptal
etti⁶¹.

KALENİN KUŞALTILMASI

Piyale Paşa, kazanılan zaferi padişaha müjdelemek için İstan-
bul'a gönderdiği yakın adamı Nasuh Ağa İmparatorluğunun payi-
tahtına 14 Haziran'da ulaşacaktı⁶². Piyale Paşa Cerbe adasının çev-
resinin sağlık olması yüzünden kadirgaları kaleden 5 mil uzakta de-
mirlettikten sonra Turgut Paşa'nın Trablus'tan gelmesini bekleme-
ye koyuldu, o da zaferin altıncı günü⁶³ kadirgaları ve adamlarıyla
birlikte geldi. Bundan sonra karaya asker çıkarmaya karar veren Pi-

61. Fernand Braudel, *El Mediterráneo y el mundo en la época de Felipe II*, Fondo de Cultura Económica, 1980, Madrid, s. 441-442.

62. Zekeriyazade, s. 76-77.

63. Zekeriyazade'ye göre Turgut Paşa Hristiyan bozgununun dördüncü günü geldi. s. 54. Hristiyan kaynakları altıncı günde geldiğini belirtiyor.

yale Paşa kamp yeri olarak ilk Hristiyan ordusunun konakladığı, kaleden iki mil uzaklıkta bulunan, kuyuların yakınındaki alanı uygun buldu⁶⁴.

Türk askeri 16 Mayıs'ta karaya çıktı, fakat donanmada sadece küçük kayıklar bulunduğundan çıkarma işlemi ağır ve zorlukla yürüyordu. O gün sadece 2000 asker ve sekiz adet top karaya çıkarılmıştı, diğerleri ise ertesi gün çıkacaklardı, bu yüzden karaya çıkarılanların çoğu kürekçi takımından silahsız kimselerdi. Alvaro de Sande'nin subayları o gece bir yarma harekâtıyla karada bulunan Türklerle saldırmayı teklif ettilerse de, o bu fikri, Turgut Paşa'nın 1500 atlı askerinin adaya gelmiş olduğunu göz önünde bulundurarak uygun görmedi, huruç harekâtının başarısız olması durumunda bu askerlerin arkadan, Paşa'nın adamlarının da öbür istikametten saldırabileceklerini ve aynı anda iki tarafa karşı direnemeyeceklerini düşünüyordu. Böyle bir riske girmemek için teklifi reddeden Alvaro de Sande, "bırakınız gelsinler, ben yapacağımı bilirim" dedi⁶⁵.

Ayın 28'inde kale 12.000 kişilik bir Türk ordusu ve Türklerin galip gelmesiyle saf değiştirmiş olan şeyh Mesut'un adamları tarafından kuşatılmış bulunuyordu. Türkler gemilerden indirdikleri onbeş topu kalenin etrafında mevzilendirdiler. Ertesi gün arazinin kumluk olması sayesinde siperler kolaylıkla kazıldı ve bu iş bittikten sonra Piyale Paşa yazdığı bir mektubu Hristiyan esirlerden biri aracılığıyla Alvaro de Sande'ye göndererek kaleyi teslim etmesi karşılığında istediği her türlü şartı kabul etmeye hazır olduğunu bildirdi. Ama mektuba bakmak bile istemeyen Alvaro de Sande, mektubu getiren şahsa hakaretler ettikten sonra onu gönderirken, "Tanrı onlara denizde zahmetsizce bir zafer ihsan etti, şanslarını bir de karada denesinler" dedi⁶⁶.

Türkler birkaç dil bilen mühtedîleri kaleye casus olarak göndermişlerdi, hatta bunların bir kısmı seferin başlangıcında asker olarak orduya yazılmışlardı ve her gece Türk ordugâhına giderek Tur-

64. Diego del Castillo, s. 224.

65. "Relación de la jornada...", s. 112.

66. *Ibid.*, s. 109.

gut Paşa'ya bilgiler veriyorlardı. "Bu casuslardan kimisi kalenin cephaneliğini uçurmayı, kimisi sarnıçlardaki suyu zehirlemeyi, kimisi de kadırgaları ateşe vermeyi vadediyordu. Onların bu vaatleri karşısında Turgut Paşa kalenin alınması hususunda Piyale Paşa'yı ikna etti ve casuslara işlerinde yardımcı olmaları için bazı mühtedfleri daha kaleye gönderdi. Mühtedfler kaleye geldiklerinde, çok küçük yaşlardayken Türklerin eline geçtiklerini ve zorla Müslümanlaştırıldıklarını, şimdi tekrar eski dinleri Hristiyanlığa dönmek istediklerini söylüyorlardı"⁶⁷.

Fakat bir süre sonra niyetleri belli olunca, hepsi yakalandı ve casus olduklarını itiraf ettiklerinde ayaklarından asılarak idam edildiler. Türk tarafı kaledeki barutun uçurulmasının gerçekleşmediğini görünce dört bir taraftan hücum ederek kuyuları ele geçirmeye karar verdi. Taraflar arasında zaten sık sık ufak çapta çatışmalar oluyordu; Mayıs ayının son gününde bir çarpışma sırasında, kuyuları korumakla görevli dört subay, askerleriyle birlikte siperlerden çıkarak Türklere hücum ettiler. Bu davranışları Alvaro de Sande'nin emirlerine karşıydı, çünkü o her ne şekilde olursa olsun kuyuların terkedilmesini yasaklamıştı. Saldıranların tazyikiyle önce zaiyat vererek geri çekilen Türk askerlerinin bir süre sonra 3000 yaya ve 500 athyla karşı saldırıya geçmesi sonucu, siperlerden çıkan Hristiyanlar daha fazla tutunamayarak dağınık bir halde kaçmaya başladılar ve bu şekilde kuyular o gün Türklerin eline geçmiş oldu⁶⁸.

Kuyuların kaybedilmesi Hristiyanların mahvı anlamına geliyordu, çünkü kuyular ellerinde olduğu sürece susuzluktan kimse ölmediği gibi, Türklerin tarafına kaçanlar da olmuyordu. Yaşamın temel unsuru su tükendikçe Hristiyanların dirençleri de giderek tükenecekti, gerçekten de her geçen gün durumları daha da ağırlaşıyordu. Haziran'ın ikinci günü, kuşatılanlar yeni bir yarma girişiminde bulundular. "Şafak vakti hepsi birden büyük bir saldırıya geçerek Türklerin siperlerini ele geçirdiler. Ve üç topu tahrip ettiler. Bu saldırıda Turgut Paşa da yaralandı, ama onu yaralayan, kim olduğunu

67. *Ibid.*, s. 111.

68. *Ibid.*, s. 117.

bilmediğinden öldürmek için bir çaba göstermedi. Fakat saldırıya geçenlerin daha fazla ilerlemeyerek yağmaya başlamaları Türklere toparlanma fırsatı verdi. İlk şaşkınlıkları geçen Türk askerleri karşı saldırıya geçerek kuşatılanları hendeğe kadar püskürttüler⁶⁹. Üç saat devam eden bu savaşta Turgut Paşa'nın mızraklı süvarileri düşmana ağır kayıplar verdirdiler⁷⁰.

Kuşatma uzayıp gittikçe, kuşatılanların birçoğu Türk tarafına kaçıyordu, susuzluğa dayanamayarak kaçanların sayısı 500'e ulaşmış, bir o kadarı da susuzluktan ölmüştü, günde adam başına verilen yarım litre su yetmediğinden bir mağaraya giderek burada çıkan tuzlu suyu içen Hristiyanlar birer birer ölüyorlardı, çünkü bu su iştahı kestiğinden şahsı yavaş yavaş ölüme sürüklüyordu. Kuşatma altındakiler tatlı su bulmak umuduyla kalede kuyular kazmaya başladılar, "fakat biraz derine inildiğinde, tuzlu suya rastladılar, bu su içilecek gibi değildi ama kuyuların kaybından sonra ihtiyaç öyle had safhaya varmıştı ki, tatlı suyla karıştırılarak içiliyordu"⁷¹. Durum bu haldeyken Sebastian Kaptan denilen bir Sicilyalı deniz suyundan tatlı su elde etmeyi teklif etti. "Alvaro de Sande ona ödül olarak 700 altın vermeyi vadetti. Ve sonunda bakır kaplardan 18 adet imbik yapıp içlerine deniz suyu koydular, alttan ateş verildikçe, tuz tadı olmayan, çok tatlı bir su elde ediliyordu, imbikler başlangıçta her gün 700 kişiye yetecek kadar kırk varillik suyu sağlıyordu, fakat daha sonraları odunun kıtlığı yüzünden üretim giderek düştü"⁷².

Haziran'ın 6'sında Türk ordusunun altı parça topu, kalenin sağ taraftaki burcuyla kapısı arasında kalan kısmı dövmeye başladı, burası cephaneliğin bulunduğu yerdi, Türkler firar edenlerden önemli bilgiler alıyorlardı, kaledekiler cephaneliğin yerini değiştirecek olduklarında, onlar da toplarının mevzilerini yeni yere göre değiştiriyorlardı. Bu top ateşi sırasında Türkler birkaç parça top ve kalenin duvarlarından bir bölümü haricinde bir zarar veremedilerse de, daha

69. Diego del Castillo, s. 230.

70. Zekeriyazade, s. 58.

71. Diego del Castillo, s. 229.

72. "Relación de la jornada...", s. 122-123.

sonra toplarını ileri sürüp deniz tarafındaki burcu dövmeleri üzerine gerçekten çok zayıt verdirdiler ve namlularını kadırgalar yönünde çevirdikleri iki parça topla da ateşi sürdürdüler. Ateş süresince atılan güller çok sayıda insanın ölümüne neden oldu⁷³.

Türkler firar edenler sayesinde kuşatılanların ne kadar zor durumda olduklarını biliyorlardı, bunların direnme güçleri oldukça zayıflamış olmakla birlikte, henüz teslim olmaya yanaşmıyorlardı. Firarilerin tavsiyelerine uyan Türkler gemilere saldırarak onları yakmaya karar verdiler, gemilerin ortadan kalkması Hristiyanlar için ağır bir darbe olacaktı, bu şekilde birçoğunun kaçma imkânı ortadan kaldırılacağı gibi, bundan böyle su da taşınamayacaktı. Bazı eski forsalar gemileri yakmak için gönüllü oldular, fakat Türklerin ordugâhında Hristiyanların da casusları vardı, onların uyarılarıyla kuşatma altındakiler gemilerin etrafını kazıklarla çevirerek önlemlerini aldılar. Sekiz yüz Türk ve Arabın katıldığı, iki saat süren bu saldırıda önceleri şansın ne tarafa güldüğü belli olmadı, her iki tarafta da ağır zayıt vardı, ama Turgut Paşa'nın süvarilerinin müdahale etmesiyle durum değişti, süvariler Hristiyanları denize kadar sürdülerse de, kaleden açılan top ve arkebüz ateşi yüzünden geri çekilmek zorunda kaldılar⁷⁴.

Kuşatma devam ediyor ve Hristiyanlar da her sekiz günde bir huruç teşebbüsünde bulunuyorlardı, görünüşe göre direnme güçleri henüz kırılmışa benzemiyordu, kaleden firar edenlerin dediklerine bakılırsa ellerinde hâlâ birkaç kuyu vardı ve onların üzerlerini tahtalar ve toprakla örtmüşlerdi. Erzak bakımından ise, iki ay boyunca taze ekmek yiyebilecek durumdaydılar⁷⁵. Kuşatma uzayıp gittikçe askerlerin sabrı tükeniyor ve kaleyi almaktan umudu kesiyorlardı; üstelik Piyale Paşa da sabırsızlanıyor, kaleyi ele geçirebileceğinden kuşku duyuyordu. Casuslar ve firariler vasıtasıyla Hristiyanların kaleden deniz suyunu imbikten geçirerek tatlı su elde ettiklerini öğrenmişti. "Fakat Turgut Paşa bütün bunların doğru olmadığını, İspanyolların oyun tezgâhladıklarını ve sanki deniz suyundan içme suyu

73. *Ibid.*, s. 126.

74. Zekeriyazade, s. 59-61.

75. *Ibid.*, s. 174.

yapıyormuş gibi davrandıklarını söyleyerek Paşa'yı cesaretlendiriyordu"⁷⁶. Gerçekten de Piyale Paşa oldukça kaygılıydı, kuşatmayı kaldırıp oradan ayrılmayı düşünüyordu, arkadaşlarını boş yere kaybeden yeniçeriler isyan etmek üzereydiler. Ayrıca bazı mühtediler vasıtasıyla, Hristiyanların kaleye yardım amacıyla 25-30 kadar kadırgayı silahlandırıp donattıklarına dair kulağına birtakım haberler geliyordu. Böyle bir durumda, silahsız ve adamsız gemiler büyük bir tehlike altında oldukları gibi, ayrıca her birinde sadece elli kadar adam bırakılan ve kürekleri ve dümenleri karaya taşınmamış olan kadırgaların, sayıları kabarık Hristiyan forsalar tarafından ele geçirilmesi ihtimali de vardı.

"Piyale'nin böyle sıkıntılı ve yeniçerilerin de huzursuz olduğunu gören Turgut Paşa onlara cesaretlerini kaybetmemelerini, kalede bulunan sarnıçları kendisinin yaptırdığını, bu yüzden ne kadar su alabileceklerini ve ne kadar zaman sonra suyun tükeneceğini çok iyi bildiğini söyleyerek Paşa'yı ve yeniçerileri yüreklendiriyordu"⁷⁷.

Bu arada devamlı olarak toprak süren Türkler metrislerini tabyalara otuz adım kadar yaklaştırmışlardı. Toprak sürmek büyük miktarda toprağı kaldırmaktan ibaretti, atılan top güllerini bu toprağı saplandığından arkasında emniyette oluyorlardı. Ve kâfi derecede yaklaştıktan sonra kaleyle aynı yükseklikte iki kule inşa edip bunlara yerleştirdikleri toplarla Cerda ve Gonzaga tabyalarıyla kapıyı dövmeye başladılar⁷⁸.

Metrislerin sürülmesi işi üç gün içinde bitirilmişti, bu arada bir akşam üzeri çıkan ve sabaha kadar süren bir savaşın sonunda Hristiyanların üzerlerini tahta ve toprakla örttüğü kuyular ele geçirildi. Temmuz'un birinci günü Hristiyanların bir karşı saldırısı göğüs göğüse yapılan bir çarpışmadan sonra geri püskürtüldü. Bu çatışmada Türkler ağır kayıplar verdilerse de, Uluç Ali'nin sayesinde, Hristiyanların gizlediği bir başka kuyu keşfedilip lağımla atıldı⁷⁹. Türkler

76. "Relación breve y verdadera...", s. 175.

77. *Ibid.*, s. 174.

78. Diego del Castillo, s. 236-237.

79. Zekeriyazade, s. 62.

geri çekilirken Hristiyanların kadirgalarını tahrip etmek için teşebbüse geçtiler ve bu arada bir başka Türk hücumu güney taraftan gerçekleşmişti, hücum katılan Türk askerleri hendeğe kadar ilerleyip buraya bayraklarını diktikten sonra kaleden açılan top ateşi üzerine geri çekilmek zorunda kaldılar. O gün arkebüz ateşiyle yaralanan kale dizdârı Barahona birkaç gün sonra ölünce yerine Antonio de Olivera geçti⁸⁰.

Kadirgaları tahrip etmekte kararlı olan Türkler bunun için yeniden saldırıya geçtiler. Bu kez kadirgaların çevresinde çakılı olan kazıkları tahrip etmekle görevli kimseleri korumak üzere sandallara ve firkatelere küçük toplar, arkebüzcular ve okçular yerleştirdiler. Temmuz ayının ikisinde gerçekleştirilen bu hücum da kaleden açılan şiddetli top ve arkebüz ateşi sonucu akim kaldı⁸¹.

Türkler siperlerini hendeğin kenarına kadar getirmişlerdi, hendeği toprakla doldurmaya başladılar. Eski bir Türk esiri Hristiyanların deniz tarafında, birbirlerine tünellerle bağlanan yer altı sığınakları bulunduğunu ve bu sığınaklarda yerden su firkırdığını, her ne kadar bu su tuzluydu da suyun içine girerek yazın kavurucu sıcaklığına karşı kendilerini serin tuttuklarını bildirdi. Yeniçeriler bu yeri almak için bir sürpriz saldırıda bulundularsa da Hristiyanların arkebüz ateşi sonucu çok sayıda şehit vererek çekilmek zorunda kaldılar. Fakat sonunda elli kadar yeniçerinin cansiperane bu sığınaklara doğru atılması üzerine iki saat süren bir çarpışmadan sonra bu yer alındı ve orada bulunan onbir Hristiyan kılıçtan geçirildi⁸².

Artık kuşatılanların elinde kaledeki sarnıçtan başka suları kalmamıştı ve o da Temmuz ayının sıcaklığıyla kısa sürede kuruyacaktı, bu yüzden Türkler Hristiyanların kuşatmaya daha fazla dayanamayacaklarını umuyorlardı, onları teslim olmaya davet ettiklerinde karşılık olarak hakaret dolu cevaplar aldılar. Gerçekten de Hristiyanlar son derece zor durumdaydılar, "susuzluktan hergün 25 ya da 30 hasta ve yaralı ölüyordu; açlık yüzünden askerler eşek ve atlarını

80. "Relación de la jornada...", s. 128.

81. Zekeriyazade, s. 65.

82. *Ibid.*, s. 69-70.

kesip yemişlerdi; tek bir tavuk için yedi altın teklif edilmesine rağmen bulmak mümkün olmuyordu ve yarım litrelik sarnıç suyu yarım altın, hatta bir altın karşılığında satılıyordu. Hastalara ve yaralılara verilen ilaçlar uzun süren deniz yolculukları sonunda kaleye ulaştırıldıkları için bozulmuşlardı ya da sıcaktan dolayı kısa sürede bozuluyorlardı ve yenileri ise deniz suyuyla yapıldıklarından işe yaramıyorlardı, üstelik yaraların sarıldığı bezler de deniz suyunda yıkandığından yara ne kadar basit olursa olsun yaralılar ölüyorlardı, taze ekmek pişirilecek olsa hamura yine bu suyu katmak gerekiyordu, aynı şekilde ellerinde bolca pirinç ve bakliyat bulunmasına rağmen pişirmek için tatlı su gerektiğinden çok sıkıntı çekiyorlardı”⁸³.

Temmuz’un 13’ünde, Türkler inşa ettikleri yeni bir kuleye arkebüzcuları yerleştirdikten sonra kaleye ateş açarak çok sayıda ölümlere neden oldular. Hristiyanlar bu ateşten kurtulmak için deriden örtüler kullandırsa da bu örtüler top ateşiyle delik deşik oldu. Bu arada Piyale Paşa’nın İstanbul’a deniz zaferini haber vermek üzere gönderdiği yakın adamı Nasuh Ağa dört gemiyle dönüp Roqueta’da (Ruka) demirleyince Türkler bir harb stratejisine başvurdular; yirmi gemiyi geceleyin Ruka’ya gönderip, ertesi sabah gemilerin tamamını kalenin önünden Türklerin sevinç gösterisi arasında geçirdiler, bu şekilde İstanbul’dan yirmi dört gemi gönderilmiş izlenimini yaratarak kaledekilerin maneviyatını bozmayı düşünüyorlardı. Padişah, Piyale Paşa’ya değerli kılıç ve hilatla birlikte kalenin alınması fermanını göndermişti. Bu ferman Türkleri cesarete getirmiş, herkes kalenin hendeğini doldurmak üzere kum taşımaya başlamıştı. Bu arada palmiye ağaçları, kum ve zeytin ağacı yaprakları kullanılarak dördüncü bir kulenin inşasına girişildi. İnşaatı tamamlanınca tepesine iki top yerleştirildi. Bu arada lağımclar yerin altından dört ayrı tabyaya doğru tüneller kazıyorlardı, duvarları destekleyen palmiyelerin gövdelerini halatlarla çekip dört gedik açtılar ve nihaî saldırıya hazırlandılar. Öbür taraftan Hristiyanlar da gediklerin önünde hendekler kazıp içine kazıklar ve çiviler yerleştirmek suretiyle hazırlık yapıyorlardı, hendeklerin üzerini dallar ve

83. “Breve y verdadera relación...”, s. 182-183.

yapraklarla örttüler ve sadece ağızları açıkta bırakılan topları kamufle ettiler⁸⁴.

Türklerin adaya gelişlerinin üzerinden seksen bir gün geçmişti ve Temmuz ayının sonlarına gelindiğinde kaledekilerin direnişi hâlâ sürüyordu. Bu zaman zarfında kuşatılanların üzerine yaklaşık 12000 top gülesi, 40000 ok düşmüş ve kalede hayatta kalan 800 kişinin sadece iki gün yetecek kadar suları kalmıştı ve sonunda Alvaro de Sande bir intihar saldırısına karar verdi⁸⁵. 27 Temmuz, Cumartesi gecesi beyaz elbiseler ve sarıklar giymiş 700 ya da 800 kadar Hristiyan başlarında Alvaro de Sande olduğu halde kaleden çıkarak Türklerin siperlerine doğru hücumla geçtiler. Fakat Türkler tetiklediler, iki saat devam eden ve her iki tarafın da ağır kayıplara uğradığı kanlı bir çarpışmanın sonunda Hristiyanları kaleye doğru sürmeye başladılar. Hristiyanların bir kısmı kaleye sığınırken, diğer kısmı da kadırgalara doğru çekilmeye başladı, Alvaro de Sande de bu grubun içinde bulunuyordu, yüzerek gemilerden birine çıktı. Bu arada Türklerin nihai saldırıya hazırlandıklarını gören subaylardan beşi teslim bayrağı çekerek teslim olmaya karar verdi.

Piyale Paşa önceleri teslimi reddettiyse de subayların yalvarmalarını üzerine yumuşadı ve teslim olmaları karşısında hayatlarını bağışladı⁸⁶.

Vireye karar verildikten sonra bütün Hristiyanların kalede toplanmaları ve teslimi görüşmek üzere subayların tekrar gelmeleri istendi. Bu arada Hristiyanların teslim olmaya hazırlandıklarını gören Türkler yağmalamak amacıyla kadırgalara saldırdılar. O esnada bir kadırgada bulunan Alvaro de Sande tanınmamak için kendisini denize attı. Fakat kendisini tanıyan bir grup eski Türk forsası tarafından linç edilmek üzereydi ki, Paşa'nın kaptanı Durmuş Reis müdahale ederek forsalara engel oldu ve sonra onu Paşa'nın huzuruna getirdi⁸⁷.

84. Zekeriyazade, s. 81-82.

85. Fernández Duro, s. 48.

86. Zekeriyazade, s. 83-84.

87. *Ibid.*, s. 84-85.

Piyale Paşa ona iyi davrandı, oturması için yer gösterdi, böyle bir davranışı hiç beklemeyen Alvaro de Sande, orada bulunanların yüzlerine şaşkın şaşkın bakıyordu, daha sonra şapkasını çıkarıp oturdu, şapkasını çıkardığında dağınık saçları ortaya çıktı, ama az sonra tekrar ayağa kalktı. Tercüman aracılığıyla Paşa ona nasıl oldu da yenildiğini sordu. Alvaro de Sande cevap olarak kulelerin verdiği zarar karşısında daha fazla dayanamadığını söyledi. Kulelerin inşaat fikri Paşa'ya ait olduğundan bu cevap çok hoşuna gitmişti⁸⁸, tercüman vasıtasıyla, ona yaptığı teklifleri neden dinlemediğini sordu ve eğer dinlemiş olsaydı kendisi için ne kadar uygun olduğunu görecekti ve böylece boş yere kan dökülmeyecekti. O sırada Alvaro de Sande çadırın bir köşesine doğru bakmaktaydı, tam Paşa'ya cevap verecekti ki orada subaylarından üçünü gördü, bunların teslim karşılığında gizli bir anlaşma yapmak üzere gelmiş olmalarından kuşkulandı ve gözlerini onlara dikerek Paşa'ya şöyle cevap verdi: "Eğer askerlerim kendilerine verdiğim emirleri yerine getirmiş olsalar ve geçen geceki yarına harekâtında beni yalnız bırakmasalardı, şans benden yana gelecek ve ben şimdi burada olmayacaktım, fakat şerefimi kaybetmektense özgürlüğümü kaybetmeyi tercih ederim"⁸⁹.

Piyale Paşa, üstü başı sıırıslık olan Alvaro de Sande için kuru, elbiseler getirttikten sonra onun kendi gemisine götürülmesini emretti, zaten kalburüstü diğer esirlerden Sancho de Leyva, Berenguer de Requesens, Juan de Cardona ve Gaston de la Cerda da oradaydılar⁹⁰.

Gemilerde ele geçirilen ganimetten tatmin olmayan askerler, kaleye doğru yöneldiler, o sırada teslim olmaya hazırlanan Hristiyanlar tek sıra halinde duvarların üzerinde dizilmişlerdi. Fakat birçok arkadaşının ölümünden dolayı kin duyan ve "bundan sonra vi-

88. *Ibid.*, s. 85-86. Zekeriyazade'nin aksine İspanyol kaynakları bu fikrin Turgut Paşaya ait olduğunu belirtiyor. Paşa askeri strateji konusunda bir dahi sayılırdı, bir keresinde Cerbe'de kendisini takip eden Andrea Doria'dan kurtulmak için gemilerini karadan denize indirmişti. Bu olayla ilgili tafsilatlı bilgi için bkz. Luis del Mámol Carvajal, *La descripción de Africa*, III. Kitap. Granada, 1573, f. 294-295.

89. Diego del Castillo, s. 378-379.

90. *Ibid.*, s. 94.

re olmaz” diyen yeniçeriler, duvarların üzerinde teslim olmayı bekleyenlere saldırarak birçoğunu öldürdüler, Hristiyanlardan içkaleye sığınarak canlarını kurtaranlar ise ertesi gün teslim oldular ve zincire vuruldular. Daha önce teslim olmak için Paşa'nın çadırına gelmiş olan subaylar ise serbest bırakıldılar⁹¹.

İSTANBUL'A DÖNÜŞ

Piyale Paşa kaleyi teslim aldıktan sonra, Tunus'a peksimet almak üzere gönderdiği dört kadırganın dönmesini bekleyerek Cerbe adasında sekiz gün daha kaldı. Bu zaman zarfında eski kale hariç, Hristiyanların inşa ettikleri bütün tabyalar yıkıldı, toplar gemilere taşınıp askerler gemilere bindirildi. Paşa doğrudan İstanbul'a gitmek istiyordu, ama Turgut Paşa, önce Trablus'a uğrayarak Tecure'deki isyankâr Arapları hizaya getirmesi için ondan ricada bulundu. Bu fikir Paşa'nın hoşuna gitmediyse de Turgut Paşa'nın ısrarına dayanamayarak Trablus şehrine uğramak üzere 5 Ağustos'ta demir aldı. Turgut Paşa hazırlık yapmak için daha önce buradan ayrılmıştı ve 7 Ağustos akşamı Trablus yakınlarına varan donanma ertesi sabah limana girmek üzere açıkta demir attı⁹². Ertesi gün, Hristiyanların bayraklarını denizde sürükleyen, bayraklar ve flamalarla donatılmış Türk donanması salvo atışları ve halkın sevinç gösterileri arasında limana girdi⁹³.

Donanmanın burada kaldığı üç gün zarfında Tecureli asi Araplar silahsızlandırılıp bir kısmı Paşa tarafından cezalandırıldı ve yeniden Turgut Paşa'ya bağlılık yemini etmeleri sağlandı. Bu üç gün içinde bütün yaralı ve hasta esirlerin satılmalarını sağlayan Turgut Paşa, Piyale Paşa'ya ve ordusuna büyük ziyafetler verdi, “ve üçüncü günün sonunda elindeki tüm esirleri Piyale Paşa'ya teslim ederken Alvaro de Sande'nin saygıya ve iyi muameleye layık cesur bir komutan olduğunu ve elindeki sınırlı imkânlarla büyük bir orduya uzun süre direndiğini söyleyerek ona iyi davranılmasını ve esirlerden her birinin imkânı dahilinde kurtuluş akçasını ödeyerek hür-

91. Zekeriyazade, s. 86-87.

92. *Ibid.*, s. 94.

93. “Relación de la jornada...”, s. 157.

riyetine kavuşması için elinden geleni yapmasını Paşa'dan rica etti"⁹⁴.

Ağustos'un 11'inde donanmaya hareket emrini veren Piyale Paşa, Kara Mustafa'nın tavsiyesine uyarak Malta, Sicilya ve Kalavri (Calabria) güzergâhını izlemeye karar verdi, çünkü donanmada çok sayıda insan bulunduğundan su ihtiyacı şimdi çok daha fazlaydı, eğer güneyden gidilmeye kadar verilmiş olsaydı, 700 millik mesafede su almak için uygun bir yer mevcut olmadığından birçokları susuzluktan ölecekti. Bu yüzden evvela Malta'ya doğru yol aldılar "ve Gozo adasında su aldıktan sonra adada rastladıkları bütün sürüleri gemilere doldurdular"⁹⁵.

Donanma fırtınadan ya da su, yiyecek ve odun ihtiyacı için devamlı olarak karaya çıkılmasından dolayı dönüşte epeyce oyalanıyordu, Sicilya kıyıları yakınlarında seyrederken bir gün Paşa'nın izniyle bir Hristiyan gemisinin Sayavedra adındaki kaptanı donanmaya gelerek bazı esirleri fidyelerini ödeyerek kurtarmak istedi. Sancho de Leyva, Berenguer de Requesens, Juan de Cardona ve Alvaro de Sande'nin bulunduğu Paşa'nın gemisine çıktığında kaptan Sayavedra, Alvaro de Sande haricinde diğerlerinin üzgün olduklarını, onun ise yüzünün güldüğünü görünce bunun sebebini sordu. Sande ona şu cevabı verdi: "Senyor Kaptan kaybedilecek şeyi olan ağlar, ben hürriyetimi kaybettiysem de şerefimi korudum, bu seferi kralımın ve Tanrı'nın isteği doğrultusunda yaptım, ve şimdi kaderime razıyım"⁹⁶.

Paşa, Pajaro burnu ile Augusta arasında bir yerde demirleyip sabah erkenden demir almayı düşünüyordu, fakat havanın düzeldiğini görünce yoluna devam etmeye karar verdi, donanma on beş mil kadar yol aldıktan sonra fırtına patlak verince aynı yere dönmek zorunda kaldı. Ertesi gün Augusta önlerinden geçerlerken terkedilmiş olduğunu gördükleri şehri yağmalayıp ateşe verdiler⁹⁷.

94. Diego del Castillo, s. 281.

95. "Relación de la jornada...", s. 157.

96. Diego del Castillo, s. 282-283.

97. "Relación de la jornada...", s. 158.

Ağustos'un 21'inde Augusta'dan hareket ettikten sonra Blanca burnuna varıncaya kadar Kalavri kıyılarını izlediler ve oradan, su almaksızın açık denize açıldılar. 25 Ağustos'ta Korfu adasının on mil kadar güney doğusuna düşen Bahşılar adasına (Paesa) gelip karaya çıktılar. Ertesi gün donanmanın 22 kadırgası peksimet getirmeleri için İnebahtı'ya gönderildi, Piyale Paşa geri kalan gemilerle birlikte Preveze'ye doğru yol aldı ve Preveze limanına törenle girdi. Paşa, gelişini ve zaferi haber vermek için tersane kâtibini padişaha gönderdi. Kadırgalar burada yağlanıp kalafatlandı ve Eylül'ün 2'sinde akşamüzeri uygun bir rüzgârla hareket edildi. Ertesi gün Kefalonya adasına, daha sonra da gecenin ilerlemiş saatlerinde Venediklilere ait olan Zaklisa (Zante) adasına varılıp demir atıldı. Sabah olup da adalılar açıkta demirlemiş kadırgaları görünce yapmacıklı bir sevinç gösterisinde bulunup topları ateşlediler⁹⁸. Paşa buranın yetkilileri tarafından selamlandıktan sonra demir alma emrini verdi ve güneş batarken Moton'a varıldı, burada, peksimet getirmeleri için daha önce gönderilen kadırgaları bekleyerek iki gün oyalandı, ama gelmedikleri görülünce, daha fazla oyalanmayıp yelken açıldı. Uygun rüzgârla Manya (Maina) burnu dolaşılıp Aliyos (İlios) körfezindeki bir limana varıldı. Orada Anabolulu (Nauplion) bir kadırga reisi, meşhur korsan Cigala'nın on kadırga ve bir kalyonla Çuka adası (Cerigo) yakınlarında olduğu haberini Paşa'ya verdi. Korsanın denizde peşine düşmek üzere yirmi kadar gemi gönderildi, "ve diğerleri kıyıyı takip ederek yola devam ettiler. İki gün sonra peksimet için gitmiş olan gemilerle karşılaşıldı ve dört gün sonra da korsanın peşindeki kadırgalar döndüler"⁹⁹.

Donanma 13 Eylül'de Çanakkale boğazındaki Boğazkesen hisarları önüne geldi, bayraklar ve sancaklarla donatılmış kadırgalar burada sevinç gösterileri ve salvo atışlarıyla karşılandı. Daha sonra oradan ayrılıp Gelibolu'ya varıldı. Paşa burada on beş gün kalarak padişahın, kendisine İstanbul'a gelmesine izin veren fermanını bekledi. Ferman gelince Paşa Rodos ve Midilli kadırgalarına izin verdi,

98. Zkeriyyazade, s. 102.

99. "Relación de la jornada...", s. 159.

padişahın buyruğu gereği, Kocaili beyi Ali Pertek yirmi kadar gemiyle memleketin bu yöresini korumak üzere kaldı¹⁰⁰.

Piyale Paşa 26 Eylül'de İstanbul açıklarına geldi ve donanma ertesi gün resmî törenle tersaneye girmek üzere o gece orada demirledi ve 27 Eylül'de Piyale donanmanın başında muzaffer bir şekilde Tersane-i Âmire'ye girdi. Gemisinin kıç tarafında Alvaro de Sande, Berenguer de Requesens ve Sancho de Leyva bulunuyordu. Onu izleyen fenerli gemilerin ardından da bayrakları ve sancakları suda baş aşağı vaziyette sürüklenen, düşmandan ele geçirilmiş gemiler geliyordu ve en geride bayraklar ve sancaklarla donatılmış diğer gemiler korteji tamamlarken, bu arada bütün gemilerden salvo atışları yapıyordu¹⁰¹.

Muzaffer donanma Topkapı sarayının önünden geçerken zaptedilen düşman gemileri dahil olmak üzere bütün gemiler toplarını ateşlediler, halk gemileri sevinç gösteriyle karşıladı, daha sonra gemiler toplarını yeniden ateşleyerek halkı selamladılar. O sırada padişah Kanunî Sultan Süleyman sarayın bahçesindeki köşkünün penceresinden kadırgaların geçişini izliyordu. "Bu merasim esnasında, Süleyman her zaman olduğundan daha farklı bir gurur ve neşeye sahip değildi. Yüzünde her zamanki hüznü ifade vardı ve kazanılan bu zaferin sanki kendisi ile ilgisi yokmuş, hâdise her zaman beklenen basit bir şeymiş gibi heyecansızdı. Talihin cilvesini olduğu gibi kabul etmeye alışkın bir insan gibi halkın alkışlarını hissiz bir şekilde kabul ediyordu"¹⁰².

ALVARO DE SANDE'NİN AKİBETİ

Ertesi gün sabahleyin padişah kadırgaları görmek için bir firka-te içinde geldiğinde salvo atışlarıyla karşılandı. Ekim ayının ilk günü bütün esirler sıra halinde saraya götürüldü. Alvaro de Sande, Berenguer de Requesens ve Sancho de Leyva at üzerinde, diğer esirler üçer üçer yaya ve kollarından kavranmış olarak geliyorlardı. Alvaro

100. Zekeriyazade, s. 102.

101. "Relación de la jornada...", s. 160.

102. Ogier Gbiselin de Busheçq Türkiye'yi böyle Gördüm, Türcüme eden Aysel Kurtoğlu, Tercüman Yayınları, 1001 Temel Eser, İstanbul, s. 164-165.

de Sande önde, tersane reisi ile Nasuh Ağa'nın arasında gidiyordu. Ve sarayın ilk iki kapısından geçerek selvilerin bulunduğu ve etrafı yeşim sütunlu revaklarla çevrili büyük bir avluya geldiler. “Orada yeniçeriler, sipahiler, solaklar, çavuşlar ve diğer askerlerden oluşan, gösterişli elbiseler giymiş bir kalabalık toplanmıştı, sevinç gösterisi olarak bağıryorlar ve bizim davullarımızı ve borularımızı çalıyorlardı. Elli yeniçeri, Piyale Paşa'nın padişaha armağan olarak sunacağı sırma işlemeli, kadifeden elli parça kumaşı ellerinde taşıyorlardı. Padişah kafesli bir pencereden töreni seyrediyordu”¹⁰³. Merasim bittikten sonra “davul ve boru gürültüsünün akabinde yüksek sesle duyurulan bildiriye göre bütün önemli mahkûmlar Beyoğlu'ndaki kuleye, Alvaro de Sande ise Karadeniz kulesine götürülecekti”¹⁰⁴. “O kuleye götürülmeden önce sadrazam Rüstem Paşa, kendisini görmek isteyince diğer paşalarla birlikte Divanda bulunan Rüstem Paşa'nın huzuruna getirildi. Onunla bir süre konuşan paşalar Müslüman olmayı kabul etmesi karşılığında kendisine önemli görevler ve zenginlikler vadettiler”¹⁰⁵. O, cevap olarak dininden dönmek istemediğini ifade edince paşalar Hristiyanlara karşı savaşmak zorunda olmadığını, padişahın hizmetinde Acem şahına karşı savaşacağını söylediler. Bunun üzerine Sande bunu sadece efendisi İspanya kralının izniyle yapabileceğini belirtti. Bu şekilde cevap vermesi üzerine kızan paşalar boynunun vurulmasına karar verdiler ve cellatın nezaretinde at üzerinde infaz yerine yolladılar. “Saraydan ayrılalı bir saat olmuştu ki, padişah, Alvaro de Sande'nin hangi kuleye hapsedildiğini sorunca, paşaların onu ölüme mahkûm etmiş olduğu kendisine bildirildi”¹⁰⁶. Kanunî Sultan Süleyman bu kararı doğru bulmadı ve eğer infaz henüz gerçekleşmemişse onu alıp Karadeniz kulesine götürmesi için adamlarından birini tez elden idamın yapılacağı yere gönderdi. Haberci infazdan önce yetişip Sande'yi o kuleye götürdü ve Sande hizmetine verilen bir papaz ve bir hizmetçisiyle birlikte özgürlüğüne kavuşuncaya kadar orada kaldı¹⁰⁷.

103. Diego del Castillo, s. 284.

104. Huberto Foglietta, s. 278.

105. Diego del Castillo, s. 284-285.

106. *Ibid.*, s. 286.

107. *Ibid.*, s. 286.

Cerbe'de esir edilenlerin bir kısmı daha sonraları Kanunî ile İmparator Ferdinand arasında 1562'de varılan sulh uyarınca serbest kaldı. Esirlerin büyük çoğunluğu vatanlarını bir daha göremedi. II. Felipe'nin gayretiyle mütareke şartları arasına önemli esirlerin mübadelesi de yerleştirildiyse de, Alvaro de Sande bundan yararlanamadı, "çünkü padişahın bu konuda yemin ettiği söyleniyordu"¹⁰⁸. Cerbe esirleri arasında kendi gayretleriyle kurtulanlar da oldu. 1564 yılında sarayın tezgâhlarına kumaş taşıyan bir kadırğa İstanbul sularında seyrediyordu, kürek çeken 200 Hristiyan esir arasında İspanya kralının Cerbe'de esir edilen 16 subayı da bulunuyordu, bunlar bir fırsatını bularak Türk nöbetçileri taşla öldürdükten sonra gemiyi ele geçirdiler ve Sicilya'ya ulaşmayı başardılar. Bunlar arasında Juan Bautista Doria ve Cerbe'de ölen kale dizdârı Barahona'nın yerine geçen Antonio de Olivera da vardı¹⁰⁹.

Alvaro de Sande'nin özgürlüğe kavuşması için elinden gelen her türlü gayreti gösteren karısı Ana de Guzman, Fransa sarayına başvurarak Fransa kralından kocasının serbest bırakılması için aracılık etmesini rica etti; sonunda onun ısrarları, yalvarmaları ya da ricaları semeresini vermekte gecikmedi ve Fransa kralı Şarl, Kanunî'ye aşağıdaki mektubu yolladı:

"Cesur bir asker olan Alvaro de Sande'nin durumu hepimizi üzdü, karısının ve çocuklarının onu uzun zamandır görememiş olması yüreğimizi sızlattı, kralına hizmet etmekten başka bir şey düşünmeyen bu mümtaz komutan esir olarak karanlık ve sefil bir zindanda yatmaktadır. Karısı ve çocukları senin dostun olduğumu düşünerek benim aracı olmam için benden ricada bulundular. Onların içinde bulunduğu üzücü durumdan etkilendiğim için kızkardeşim Margarita'nın kâhyası Ludovico de Salvi vasıtasıyla bu mektubu sana göndermiş bulunuyorum. Babamın seninle olan dostluğuna ve seninle benim aramda şu anda var olan dostluğa güvenerek senden Sande'ye hürriyetini bahşetmeni ve bu husustaki sevindirici haberi bana yine Salvi aracılığıyla ulaştırmanı rica ediyorum."

108. Fernández Duro, s. 52-53.

109. *Ibid.*, s. 53.

rum. Bunu kendi şahsıma yapılmış bir lütuf olarak kabul edeceğim”¹¹⁰...

Fransa kralının elçisi Salvi bu mektupla birlikte İstanbul’a geldi ve İmparatorluğun payitahtında üç ay padişahın cevabını bekleyerek oyalandı. Sonunda Alvaro de Sande’nin serbest bırakılması konusunda kesin bir sonuç elde edemediği Kanunî’nin Fransa kralına hitaben yazdığı şu mektupla geri gönderildi:

“Bir zamanlar deden ve babanla kurmuş olduğum dostluğu seninle de sürdürmeyi arzu ederim, bu dostluğun bana düşen vecibelerini şimdiye kadar daima yerine getirdim ve benimle olan dostluğunda da aynı şekilde karşılık bulacaksın. Sana karşı bir baba sevgisiyle davranmak ve öğütlerimle seni yönlendirmek benim için bir görev olacaktır. Mektuplar ve aracılar vasıtasıyla esirim Alvaro de Sande’yi sana göndermem için ısrar ediyorsun, ama bunu kendin için değil, başkasını memnun etmek için istediğini sanıyorum. Şimdiye kadar Fransa’nın amansız bir düşmanı olmuş birinin hürriyete kavuşması için neden kendini yoruyorsun? Galiba bunu kral Felipe’yi hoşnut etmek için yapıyorsun. Fakat inancım şudur ki, öncelikle krallığının ve kendinin menfaatini düşünmelisin. Bunu uzun uzun düşünmek zorundayız, hem Fransa’ya karşı yapılan savaşlarda hem de Afrika’daki savaşlarda oldukça tecrübeli bir komutanın serbest kalması hem senin hem de benim menfaatime aykırıdır, beni dinlersen bu işten vazgeç. Bütün her şeye rağmen ısrar edecek olursan hayır diyecek değilim, sana ve Fransız milletine karşı olan sevgimi ve yardımımı esirgemeyeceğim, sadece bu işte değil diğer konularda da sana yardım etmeye hazırım”¹¹¹.

Fransa kralı Şarl bu mektubu okuyunca, ısrar ettiği takdirde Alvaro de Sande ile ilgili ricasını Kanunî’nin kabul edeceğini anladı. Ama Sande’nin serbest kalması Kanunî ile imparator Ferdinand arasında mutabık kalınan sekiz yıllık sulh sayesinde gerçekleşti ve “Sande bu mütareke hükümleri uyarınca esaretten kurtuldu, karşılığında 25 Türk esir de serbest bırakıldı ve bir miktar da fidye ödendi, netice olarak hürriyete kavuşması Sande’ye 60.000 eskudo altı-

110. Huberto Foglietta, s. 281-282.

111. *Ibid.*, s. 283.

nına mal oldu, yaklaşık dört yıl süren bu esaretten kurtulduktan sonra İstanbul'da on beş gün daha kaldı, bu süre içinde paşaları ziyaret ederek kendilerine teşekkür etti. Şahsına büyük saygı ve sevgi duyulduğundan İstanbul'da kaldığı bu süre zarfında ikametgâhı kendisini görmeye gelen önemli şahsiyetlerle dolup taşı¹¹². Sande memleketine döner dönmez yine kendisine askerî görevler verildi, artık Türkleri yakından tanıyan daha tecrübeli bir komutandı, Kanunî Sultan Süleyman onun serbest kalmasının uygun olmadığını Fransa kralına yazdığı mektupta bildirmişti, nitekim Sande'nin daha sonra 1565 Malta kuşatmasında Türklere karşı savaşmış olması padişahın onu serbest bırakmak istememesinde ne kadar haklı olduğunu gösteriyordu.

SONUÇ

Türk tarihinde önemli bir yer işgal eden Cerbe zaferiyle Kuzey Afrika'daki Türk hakimiyeti pekiştirildiği gibi, ayrıca Türk donanmasının denizdeki üstünlüğü ve "Türklerin denizde yenilemeyeceği" inancı İnebahtı savaşına kadar devam etti. Bu zaferle Türkler, İspanyollara büyük bir darbe vurmakla kalmadılar, aynı zamanda onların ellerinde kalan son kaleleri ve kilit noktalarını da birer birer zaptederek Kuzey Afrika'daki İspanyol varlığına son vermiş oldular.

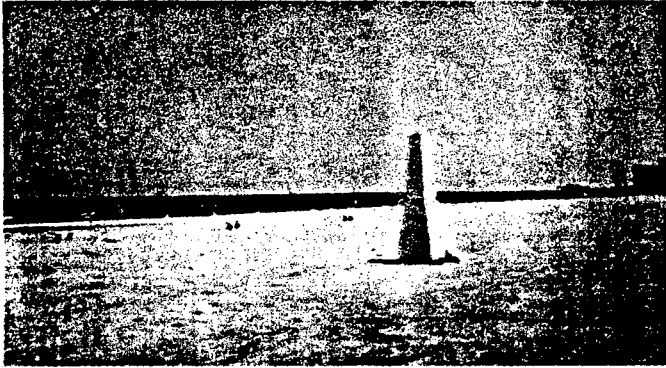

Resim 1: Cerbe Adası

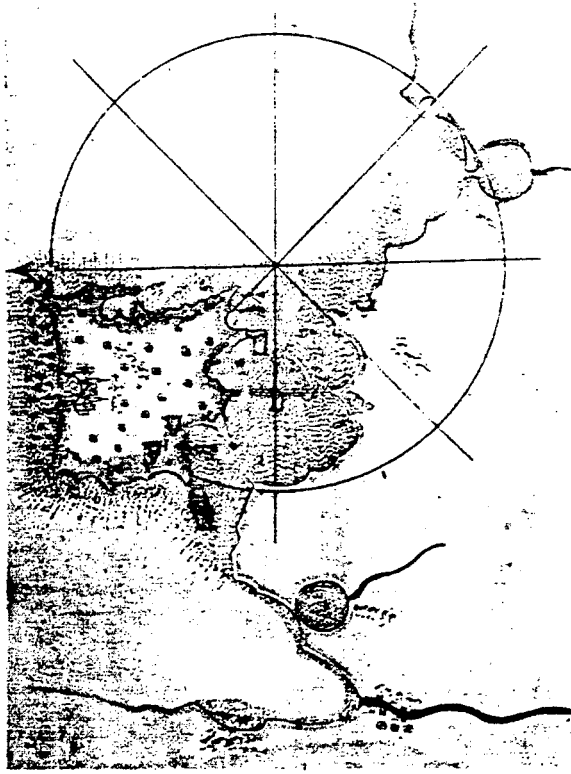
112. *Ibid.*, s. 284.

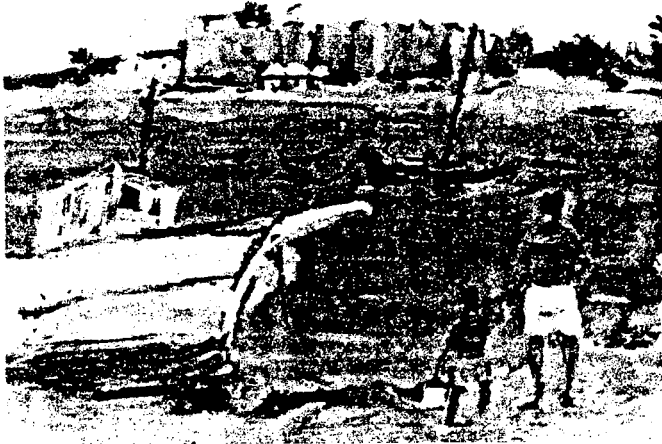
Resim 2: Cerbe'de gün batımı

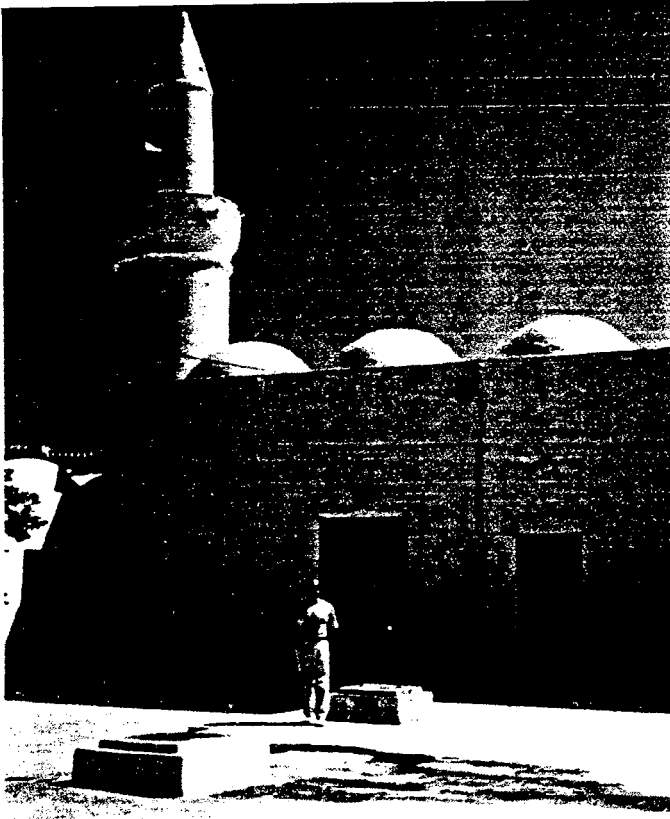
Resim 3: Hristiyan askerlerinin kafataslarından inşa edildiği rivayet edilen kulenin yerine geçen yüzyılda Batılılar tarafından dikilen anıt

Resim 4: Kitab-ı Bahriye'de Cerbe Adası

Resim 5: Cerbe Kalesi Ertuğrul Önalp

Resim 6: Cerbe'de Türk Camı

Resim 7: Cerbe Kalesi

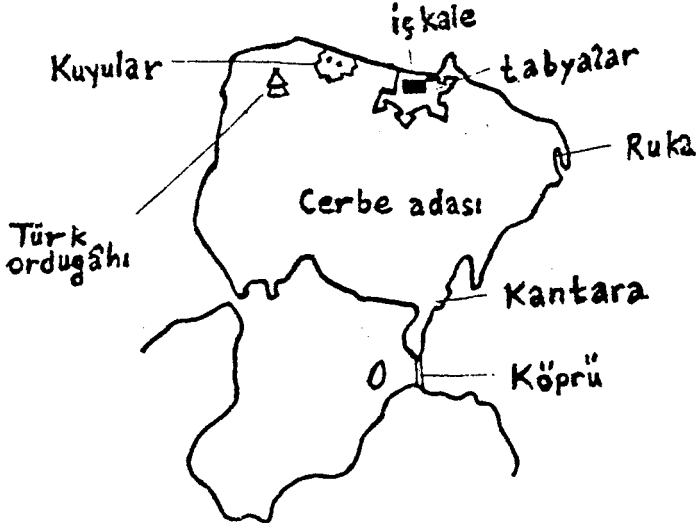

Yerba

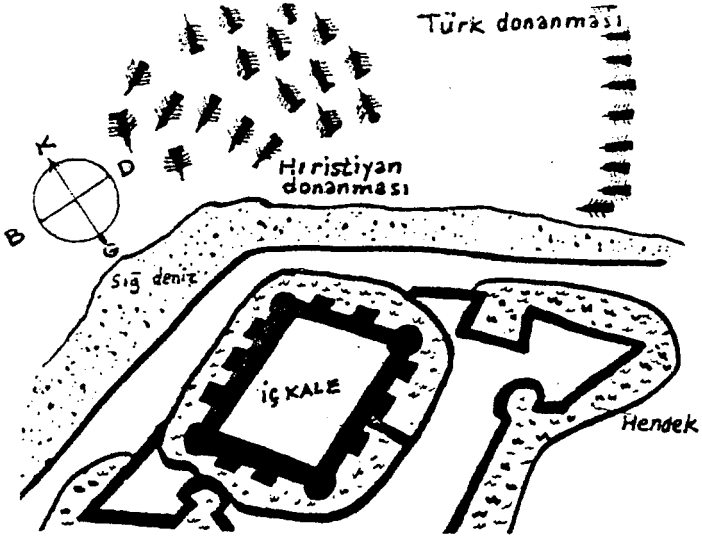
Resim 8: Cerbe Adası

Resim 9: Cerbe Deniz Savaşı Ertuğrul Onalp

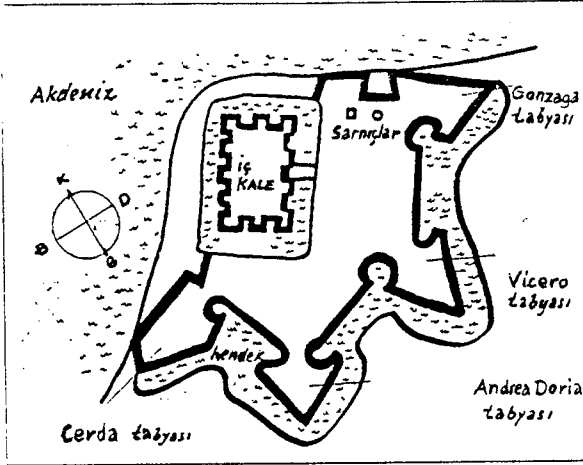

Resim 10: Cerbe Adası

Hıristiyan ve Türk donanmaları

Resim 11: Cerbe Savaşında Hıristiyan ve Türk donanmaları

Resim 12: Cerbe Savaş Planı

Resim 13